SUMATRA'S WESTKUST VAN 1833—1835.

DOOR

E. B. KIELSTRA.

(Vervolg van blz. 249.)

VIJFDE HOOFDSTUK.

Gebeurtenissen in Rau. — Onze troepen dringen, uit Rau, in de vallei van Bondjol door. — Tegenspoed en overhaaste terugtocht. — De bevolking van Rau keert zich tegen ons. Fort Amerongen belegerd. — Uitvallen en gevechten. — De post te Loender verloren. — Proces-verbaal van den kriegsraad. — Fort Amerongen verlaten.

Het *plakaat pandjang*. — Toelichting daarvan van Van Sevenhoven en Riesz. — Bericht over de uitwerking der publicatie en over den stand der onderhandelingen. — Riesz en Elout vertrekken naar Batavia.

De meening van Van Sevenhoven over de zaken ter Sumatra's Westkust, en over den voor de toekomst te bewandelen weg.

Zooals wij aan het slot van het Derde Hoofdstuk vermeldde, kwam de majoor Eilers den 7^{den} September in het Fort Amerongen aan. Hier ontving hij reeds den volgenden dag de mededeeling van den luitenant-kolonel Elout, dd. 26 Augustus, dat de Commissaris-Generaal Van den Bosch bepaald had dat tegelijkertijd van de zijde der L Kota's (onder majoor De Quay), van Mengoppo (onder Elout) en van Rau (onder Eilers) tegen Bondjol zoude worden opgerukt, en Bondjol uiterlijk den 16^{den} September veroverd moest zijn.

Eilers stelde zich alzoo al spoedig in beweging; den 12^{den} September marcheerde hij met 180 bajonetten naar Loender, waar zich de hulptroepen — 500 Batta's en 1000 Rauenaren — verzamelden, zoodat de operatie van die zijde tegen Bondjol den 15^{den} een aanvang nemen kon.

Aanvankelijk werd de beweging met succes bekroond. Eene linie van verschansingen bij Batoe-bedindi werd denzelfden dag, de stellingen der Padries bij de Batang Soempoer den volgenden dag veroverd, en den 17^{den} was Loeboe Sikaping bereikt. Van hier werd,

den 18^{den}, de vallei van Bondjol binnengetrokken; na een scherp gevecht werden de Padries gedwongen zich terug te trekken tot onze vroegere verschansing (Fort Marsden), en konden onze troepen zich in de kampong Bondjol itam opstellen.

De colonne was alzoo niet meer dan een paar duizend passen van den hoofdzetel des vijands, van het beruchte Bondjol, verwijderd!

Maar nu begon de tegenspoed. Gedurende den nacht werden onze troepen aanhoudend verontrust, en ook den volgenden dag werden zij zoo bestookt dat 31 man der colonne (troepen en hulptroepen) gewond werden. De majoor Eilers, teleurgesteld dat noch de colonne De Quay, noch de colonne Elout kwam opdagen, begreep dat hij te zwak was om zich tegen den overmachtigen vijand staande te houden, en dat van een aanval op Bondjol in 't geheel geen sprake wezen kon. Bovendien zouden de meêgevoerde levensmiddelen en munitie al spoedig verbruikt zijn, terwijl er aan aanvulling geen denken was.

In overleg met zijne officieren moest Eilers alzoo tot den terugtocht besluiten, die des avonds ten 11 ure zou plaats hebben. Maar tegen half zeven uur 's avonds ontstond er door eene onbekende oorzaak eene paniek onder de hulptroepen, zoodat deze allen, met de koelies en zelfs met een 20-tal inlandsche soldaten, in de grootste verwarring de vlucht namen. De getrouwe regent van Mandailing bleef, met slechts twee zijner lieden, bij de colonne achter. De Padries, die paniek bespeurende, kwamen weldra van alle kanten opzetten, en Eilers zag zich alzoo, om zijne colonne voor geheele vernietiging te behoeden, verplicht onmiddellijk af te trekken, met achterlating van alles wat gedragen moest worden maar waarvoor de dragers ontbraken: de handmortier met munitie (38 granaten), al de bagage en ook de zwaar gekwetsten: 3 Europeanen, 2 Amboneezen en een 15-tal personen der hulpbenden. Bovendien waren nog 2 Europeanen vermist, die vermoedelijk mede in de handen des vijands gevallen zijn.

Aanvankelijk werden de onzen hevig vervolgd, maar de invallende duisternis maakte hieraan gelukkig een einde. Den volgenden ochtend hervatten de Padries de vijandelijkheden; tegen den middag werd echter Loebœ Sikaping bereikt, waar onze hulptroepen zich weder verzameld hadden. Men vernam hier, dat de hulptroepen van Rau het plan hadden gevormd zich tegen ons te keeren en den onzen den verderen terugtocht af te snijden; maar toen de Batta's verklaarden ons getrouw te willen blijven en ook de regent van Rau zich ernstig tegen dat plan verzette, zagen zij van hun voornemen af. De marsch

werd verder zonder belangrijke wederwaardigheden voortgezet tot Loender (21 September) en van hier, den 23sten, tot Fort Amerongen.

Van lieverlede werd de toestand der onzen in de afdeeling Rau bedenkelijker. Het voor Bondjol geleden échec gaf nieuwen moed aan onze tegenstanders; Toewankoe Tamboesei hervatte de vijandelijkheden, en het duurde niet lang of verschillende kampongs werden ons afvallig. Eindelijk, den 19ⁿ October, moest Eilers berichten dat de gansche bevolking van Rau eene vijandelijke houding aannam en weigerde vivres te leveren, terwijl Fort Amerongen ernstig met een aanval bedreigd werd.

Op ontvangst van dit bericht stelde de kolonel Elout aan den generaal Riesz voor, den luitenant Van Geersdaele met een Europeesche en 2 inlandsche officieren, benevens 75 man van Padang naar Ajer Bangies te zenden. Deze officier moest 25 man te Ajer Bangies achterlaten en met de overigen trachten, Rau te hulp te komen, hetzij van Ajer Bangies over Taloe, hetzij over Natal.

Van Geersdaele ging diensgevolge den 4ⁿ November op marsch. De hem uitgereikte instructie liet hem natuurlijk veel vrijheid, om naar omstandigheden te handelen; opmerking verdient echter art. 9: „Heeft de luitenant Van Geersdaele het geluk om in Rau te komen, dan geeft hij de brieven over, hem toebetrouwd voor den majoor Eilers, en keert hij-zelf terug met dien majoor en den 1ⁿ luitenant-adjudant van het 1^e bataljon Moltzer, nadat de 1^e luitenant Poland het commandement zal hebben overgenomen.” De gevolgtrekking schijnt niet te gewaagd, dat de hoogste autoriteiten over de handelingen van majoor Eilers niet bijzonder te vreden waren en meer vertrouwen stelden in Poland's beleid.

Zooals nader zal blijken, slaagde Van Geersdaele er niet in, Rau te bereiken; na veel oponthoud kwam hij slechts tot Limoen-manis.

Intusschen was Fort Amerongen sedert den 20ⁿ October ingesloten en waren hier herhaalde gevechten noodig, zoowel om de Padries, die verschanzingen rondom het fort opwierpen, tegen te houden, als om eenigen leeftocht machtig te worden.

Poland behaalde den 23ⁿ eene schitterende overwinning bij de verovering eener vijandelijke benting, en den volgenden dag verdreef Bischoff de Padries van een ander punt. Maar dit belette niet, dat onze stelling nauw ingesloten bleef en dat Eilers zich reeds den 26ⁿ verplicht zag, de verstrekking van levensmiddelen aan de troepen op de helft te verminderen. Ook later — 30 October, 4 November, 7 November — hadden uitvallen en gevechten

plaats; was, den 23ⁿ, Poland ernstig gekwetst geworden, op laatstgenoemden datum werd de luitenant Popje zwaar gewond. Hij overleed drie weken daarna.

Intusschen was de post te Loender in 's vijands handen gevallen. Ook dit punt was herhaaldelijk aangevallen, en verder verweer was niet meer mogelijk toen èn levensmiddelen, èn munitie ontbraken. Den 4ⁿ November besloot de bezetting, onder den korporaal Fivellier, eene poging te wagen op het Fort Amerongen terug te trekken, na het geschut te hebben vernageld. Op dien aftocht door den vijand ontdekt, verloren de meesten het leven; één Amboneesch soldaat bereikte 7 dagen later, nog een paar manschappen den 28ⁿ November genoemd fort.

Toen het bericht betreffende al deze wederwaardigheden te Padang aankwam, besloten de Gouvernements-commissarissen Van Sevenhoven en Riesz nog tot eene poging om de troepen in Rau te hulp te komen. Zij zonden den heer Wobbe, gezagvoerder van den schoener *de Vlieg*, met den adjunct-inspecteur Visbeek naar Natal in commissie, om aldaar, in overleg met luitenant Dresse, onderhandelingen met de Rauenaren en Toewankoe Tamboesei aan te knopen, opdat de troepen ongehinderd zouden kunnen aftrekken.

Intusschen was er in den omtrek van Fort Amerongen nog bij herhaling — den 12ⁿ November onder Moltzer, den 18ⁿ onder den Amboneeschen sergeant De Longa, den 21ⁿ onder Moltzer en Von Tschudy — gevochten en den vijand verlies toegebracht. Het scheen dat ook deze daardoor den krijg eenigszins moede werd, althans begon hij tot onderhandeling zich geneigd te betoonen. Dit nam niet weg, dat ons fort den 23ⁿ tweemaal hevig werd aangevallen en ook in den daarop volgende nacht de handhaving onzer stelling slechts aan de voorbeeldige dapperheid onzer militairen te danken was.

Nu de verwachte hulp (van Van Geersdaele) achterwege bleef en de toestand steeds ongunstiger werd, besloot Eilers eindelijk een krijgsraad bijeen te roepen ter bespreking van hetgeen verder moest worden gedaan. Wie in dien krijgsraad (25 November) aanwezig waren en wat daarin gezegd en besloten werd, blijkt uit het volgende procesverbaal:

„De majoor Eilers, commandant der troepen in Rau, maakt aan alle de presente dienstdoende officieren, de Tommongongs der barisan van den Ali Bassa en alle de hier aanwezige Battasche hoofden

bekend dat hij hen had doen bijeenkomen om met allen te raadplegen wat in deze omstandigheden te doen, daar de rijst sedert den 15ⁿ dezer op was en de soldaat sedert dien tijd een weinig padi had ontvangen en dat die niet meer in het magazijn was dan tot den 27ⁿ aanstaande, en vragende tevens of er eenig hulpmiddel ter verkrijging van levensmiddelen was.

„De 1^e luitenant-adjutant Moltzer, de 2^e luitenants Von Tschudy en Logeman, zoo ook de officier van gezondheid Van der Souw — de 1^e luitenant Poland, de 2^e luitenants Bischoff en Popje konden deze vergadering niet bijwonen wegens zware bekomen wonden en ziekte — beantwoordden dit eenparig met te zeggen dat, zoo er geen rijst uit het Mandailingsche kwam opdagen, die ons door den regent beloofd is, zij allen slecht kans zagen ter verkrijging van dat artikel tot levensonderhoud, daar de vijand zich te zeer in zijne kampongs versterkt had om daar met de beschikbare macht — thans niet meer dan 100 man — op af te gaan om ons dat levensonderhoud met kracht van wapenen te verschaffen; maar dat het te hopen was, dat de Rauenaren (waarmede men sedert eenige dagen op hun eigen aanzoek in briefwisseling was getreden, en die het aanhoudend dagelijks vechten schenen moede te worden, hoewel in hunne brieven niets beslissends voorkwam, en het allen schijn had alsof zij ons als zoodanig wilden bezighouden totdat onze levensmiddelen op waren en wij dan van zelf genoodzaakt werden hun land te verlaten), zich spoedig en stellig decideerden.

„De hoofden der Batta's zeiden, daar zij insgelijks hoopten en stellig verwachtten rijst uit hun land, dat de noodige personen van hier reeds derwaarts waren gegaan om rijst van alle kanten te doen aanbrengen, want dat hun volk ook maar op zijn hoogst voor twee dagen levensmiddelen had en er reeds een aantal was die niets meer hadden en een weinig van hunne vrienden ontvingen; dat die toestand niet lang meer kon aanhouden, want dat anders hun volk, waarvan zij reeds een aantal hadden moeten doen vertrekken zooals ons bekend was, die geene levensmiddelen meer hadden, zoude wegloopen en wij dit niet kwalijk konden nemen daar zij toch iets te eten moesten hebben.

„De majoor Eilers nam daarop het woord, zeggende: Mijne Heeren, allerongelukkigst is de toestand waarin wij thans verkeerden; de versterking, waarom ik in al mijne rapporten aan den kolonel Elout verzocht, komt niet opdagen; het is U bekend dat reeds den 19ⁿ der

vorige maand daarover is geschreven. Wij zullen genoodzaakt worden om, zoodra onze vivres op zijn en er geen rijst uit Mandailing komt, of zoo de Rauenaars blijven voortgaan om de briefwisseling op de lange baan te schuiven, ons op Mandailing terug te trekken. De soldaat heeft veel, zeer veel moeten lijden; tot nog toe heeft niemand hunner of van U eene nacht rust gehad, maar altijd in het kampement aan den pagger die het insluit, zoo goed als onder den blooten hemel, op wacht moeten zijn. Met weemoed zie ik mijne onderhoorige brave soldaten dagelijks aan, half naakt loopt de soldaat rond, want de weinige kleeding die hij had, heeft hij voor een weinig eten aan de Batta's verkocht, en allen zien er uit als geesten. Gij allen gevoelt zelve met mij dat wij door kracht van wapenen geene levensmiddelen alhier kunnen bekomen, en zoo ik daartoe al met een dol hoofd de order gaf, allerwaarschijnlijkst kwam daar niemand onzer levend terug...

„Ik acht het daarom mijn plicht, u allen bekend te maken dat, zoo er voor den 28ⁿ dezer geen rijst mocht zijn aangekomen, mijn stellig plan is naar Mandailing terug te trekken. Nu zijn wij nog in staat, met onze macht geregeld terug te trekken, onze zieken en gewonden zullen door de Batta's gedragen worden; dit heeft de Regent mij verzekerd, ieder man ontvangt daarvoor een spaansche mat. Hoe zou het er met die ongelukkigen uitzien wanneer de Batta's door gebrek aan levensmiddelen ons eens, zooals gij zooeven hoordet, verlieten; immers wij zouden dan toch, zoo er geen rijst kwam opdagen, genoodzaakt zijn terug te trekken en zouden dan onze ongelukkige wapenbroeders moeten achterlaten, en overleveren in de handen hunner beulen.

„Eenparig werd nu door ons ondergeteekenden besloten:

1°. zoo er vóór den 28ⁿ a. s. geen rijst of eenige andere levensmiddelen mochten zijn aangekomen of zoo de Rauenaren mochten blijven voortgaan met hun onbeslissend schrijven, den 28ⁿ 's morgens naar Limoen-manis terug te trekken;

2°. dat de twee drieponders zooveel mogelijk onbruikbaar gemaakt en goed vernageld zouden worden; de munitie zoude zoek gemaakt en vernietigd worden, omdat een en ander niet door den soldaat kon worden medegenomen en er geene Mandailingers voor het vervoer der stukken waren;

3°. dat ieder man 14 pakjes infanteriepatronen bij zich zou dragen, en de nog overblijvende aan de Batta's zouden worden uitgedeeld;

4°. dat de handmortieren en granaten door de soldaten zouden worden medegenomen.

„Wij ondergeteekende officieren verklaren op den eed, aan den lande gedaan, dat het hierboven ter nedergestelde overeenkomstig de waarheid is, en dat er niet anders is gehandeld kunnen worden.”

Fort Amerongen, den 25ⁿ November 1833.

De President der vergadering, EILERS, majoor.

J. MOLTZER, 1^e luit. adj., VON TSCHUDY, 2^e luitenant,
VAN DER SOUW, officier van gezondheid 2^e kl., LOGE-
MAN, 2^e luitenant.

„En is dit stuk aan ons, ondergeteekende hoofden van Mandailing, duidelijk bekend gemaakt en is naar ons inzien niet anders gehandeld kunnen worden dan zooals daarin vermeld staat, — en door ons onderteeekend.”

Radja Gedonbang, regent van Mandailing.

Radja Fouten van Penjaboengan.

Soetan Goeroe van Tamian.

Soetan Goeroe van Kota tonkar.

Radja Gogatenaire van Limoen-manis.

Tengevolge van dit besluit werd den 28ⁿ November de aftocht naar Limoen-manis ondernomen. De marsch derwaarts werd niet noemenswaard bemoeielijkt, tengevolge van eene afspraak met den regent van Rau, die — ofschoon niet tegen Toewankoe Tamboesei bestand — ons blijkbaar niet ongenegen was. Volgens Elout's verslag had hij aan Eilers verklaard, dat hij tegen het verblijf onzer troepen geen bezwaar had (wel tegen dat der Battasche hulpbenden), maar wegens gebrek aan levensmiddelen de onzen daaraan niet meer kon helpen; dat hij ons daarom ongestoord zou laten aftrekken om later, onder gunstige omstandigheden, terug te keeren.

Voor het vertrek der troepen uit Rau kwamen nog een Amboenesch en een inlandsch soldaat terecht, die tot de bezetting van Loender behoord hadden; zij meldden dat twee Europeanen niet ver meer af waren. Maar de nood was zoo hoog gestegen, dat de majoor Eilers het onmogelijk achtte, nog langer te verwijlen.

Toen de onzen ongeveer een half uur gaans van Rau verwijderd waren, zagen zij dat de vijand het Fort Amerongen aan de vlammen had prijsgegeven. Den marsch verder voortzettende, werden zij door een paar honderd Padries aangevallen, tengevolge waarvan eenige gekwetsten en zieken in 's vijands handen vielen; doch tegen den avond was de colonne te Limoen-manis vereenigd, waar zij den luite-

nant Van Geersdaele met zijne manschappen aantrof. Men was nu in Mandailing, op bevriend gebied, waar onze uitgeputte manschappen eindelijk weder behoorlijk gevoed konden worden en eenige rust konden genieten.

Te Limoen-manis werd eene verschansing opgericht, waar luitenant Logeman met 50 man en 200 Batta's achterbleef. De overige troepen namen den 30ⁿ November den marsch aan naar Tamian (nabij Kota Nopan), waar zij een paar dagen later aankwamen en eene versterking opwierpen.

Hiermede was de bezetting van Rau in veiligheid, en werkelijk was de zaak nog boven verwachting goed afgelopen. Van Sevenhoven schreef, den 25ⁿ December 1833, missive n° 205, aan Van den Bosch:

„Hoe smartelijk het verlies van het Fort Amerongen en onze terugtocht uit het district Rau ook wezen mag, zoo hebben wij toch nog reden ons te verblijden over het behoud van onze brave troepen, ten getale van 250 man, die zoo geheel ingesloten en van levensmiddelen ontbloot waren, dat het te vreezen was dat zij of uitgehongerd, of, indien zij het waagden er zich door te slaan, alle vermoord zouden worden. Onbeschrijfelijk is de angst geweest die ik daarover heb uitgestaan.”

Maar hij voegde er bij, en de onpartijdigheid gebiedt dit hier niet te verzwijgen:

„Intusschen zal het ook de aandacht van Uwe Excellentie niet ontgaan, dat de hoofden van het district Rau zich niet zoo vijandig hebben gedragen als zij hadden kunnen doen; en ik geloof zelfs dat, als er een man aan het hoofd der bezetting ware geweest, bekwaam om te onderhandelen, het mogelijk zoude zijn geweest, onze bezetting te bewaren. Men zegt zelfs dat het gedrag van de onzen tegen die van Rau zoo onverstandig, zoo aanstootelijk is geweest; dat wij ook hier weder schuld zijn aan den afval van de hoofden en de bevolking van dit district. Bitter is dit te bejammeren, doch ik durf hopen dat in der tijd, door een bekwaam onderhandelaar, onze betrekkingen met Rau weder zullen kunnen worden vernieuwd.”

Zooals uit een later te vermelden brief van Van Sevenhoven zal blijken, hadden inderdaad de hoofden van Rau zich over „het gedrag van de onzen” beklaagd, en aldus getracht de schuld van het gebeurde van zich af te schuiven.

Zulks gaf aanleiding tot een karakteristieken brief, dien Eilers

den 16ⁿ Januari 1834, n°. 6, aan Van Sevenhoven schreef en die als volgt luidde:

„Mij is kennelijk geworden dat de commandant van Natal eene missive van de hoofden van Rau ontvangen heeft, welke missive aan UHedG. is gezonden. Dan, welk eene ellendige logentaa! is al het daarin voorkomende! Ik stoor mij dan ook aan dat schrijven van die ellendigen niet, daar ik als soldaat met mijne braven, die de insluiting van Rau 40 volle dagen in den ellendigsten toestand hebben verduurd, met de volste eer dat regentschap hebben verlaten; en nimmer zullen lastertongen, die trachten onze eer te bezoedelen — zooals ik van ter zijde vernam — ons allen iets daarvan kunnen ontnemen ter zake van die zeer harde, maar roemvol volharde insluiting en het verlaten van het fort Amerongen!

Ik durf dan ook de vrijpostigheid nemen, UHedG. namens ons allen alhier, die de insluiting hebben moeten ondervinden, ten vriendelijkste te verzoeken dat door Uwe tusschenkomst deze insluiting *roemvol* in de Javasche Courant moge worden vermeld, opdat de lezer, wanneer hem iets onteerends van ons was verhaald, dadelijk van het tegendeel overtuigd worde, daar het ieder onzer als het ware in eenen duivel zoude doen veranderen, zoo hij bij het verlaten van dit regentschap iets mocht vernemen dat zijne eer aantastte over de insluiting, waarvan bijna nimmer een voorbeeld is geweest. Het is bijna niet te gelooven, welke ellende en volharding wij te Rau hebben verduurd en als soldaten hebben willen doorstaan! De Citadel van Antwerpen heeft opzien gebaard; doch liever staan wij allen drie zulke belegeringen door, dan eene insluiting zooals wij te Rau hebben moeten verduren. Vele soldaten waren er te Rau, en allen moge men naar de waarheid daarvan vragen; want, zooals ik boven zeide, het is niet te gelooven welke ellende wij hebben doorgestaan....

Omtrent verdere bijzonderheden betreffende de gebeurtenissen in Rau van September tot December 1833 naar Lange verwijzende (I blz. 452—458, 481—505), verlaten wij thans voorloopig de Noordelijke Afdeeling, en keeren wij terug naar „het gebied van Padang“, waar, zooals reeds is vermeld, sedert 15 October de heeren Van Sevenhoven en Riesz gezamenlijk het hoogste gezag uitoefenden.

De militaire verrichtingen aldaar in den eerstvolgenden tijd, — over het algemeen van weinig belang, — zijn uitvoerig door Lange

beschreven (I, blz. 474—480); doch de staatkundige aangelegenheden vereischen hier nog uitvoerige vermelding.

In de eerste plaats meenen wij te moeten opnemen de publicatie, door Commissarissen den 25ⁿ October 1833 uitgevaardigd. Dit stuk, door de Maleiers veelal het lange plakkaat (plakaat-pandjang) genoemd, heeft zelfs op dit oogenblik nog niet zijne waarde verloren, ofschoon er in de sedert verloopen jaren in verschillende opzichten van is afgeweken ¹.

Die publicatie luidt in haar geheel als volgt:

Van wege en in naam des Konings!

Commissarissen van het Gouvernement van Sumatra's Westkust, J. I. Van Sevenhoven, Raad van Indië, Ridder van den Nederlandschen Leeuw, J. C. Riesz, Generaal-majoor en Ridder der 3^e klasse van de Militaire Willemsorde,

Aan de volkeren van de Padangsche Boven- en Benedenlanden, Salut! Doen te weten:

Zijne Excellentie de Commissaris-Generaal, vertegenwoordiger van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groothertog van Luxemburg enz. enz. enz., die op Java zijne regeering heeft over de eilanden van den Indischen Archipel, is tot Ulieden gekomen om kennis te nemen van de oneenigheden, die tusschen eenige landschappen en het bestuur van Padang bestonden om ze als een vader uit den weg te ruimen en instellingen te maken, die meer met Uwe adats en wetten overeenkomen, en die de strekking zullen hebben om rust en vrede te bewaren en Uwe welvaart te bevorderen. De oorlog heeft altijd ijselijke gevolgen, zooals velen Uwer ondervonden hebben; Uwe dorpen, huizen en bezittingen werden verbrand en verwoest, terwijl vele menschen daarbij werden gewond of gedood. Ook voor ons is de oorlog nadeelig en onaangenaam; hij is zeer kostbaar, wij verliezen vele menschen en hij verbittert de gemoederen, zoowel van U als van onze officieren en soldaten, over den dood van kameraden en vrienden, zooals Gij en wij ondervonden hebben. Het is dus zoowel Uw belang

¹ Het komt ook voor in het werk van den generaal De Stuers (II, blz. 8) en wij zouden dus desnoods kunnen volstaan met daarnaar te verwijzen, getrouw aan den regel dien wij ons stelden om in dit opstel niet te herhalen wat elders reeds gevonden wordt. Maar wij meenen dat hier eene afwijking van dien regel gevorderd wordt, omdat ieder, die ons opstel zijne aandacht waardig keurt, met het plakkaat pandjang bekend moet zijn en het werk van generaal De Stuers sinds langen tijd uitverkocht is.

als dat van ons, om geen oorlog meer te voeren, maar vrede en rust te hebben. Zijne Excellentie, de Commissaris-Generaal, wil U die gaarne geven, temeer omdat reeds sedert twee eeuwen de Edele Compagnie met U in handelsbetrekkingen op deze kust is geweest, en omdat de Mohammedanen en Christenen geen vijanden zijn, zooals sommigen onder U, om U te misleiden, geleerd hebben, daar wij en Gij belijden dat er maar één God is, dien wij moeten dienen en aanbidden, en die ons, zoowel als U, heeft geboden om de menschen lief te hebben en geen kwaad over anderen te brengen. Die hier-tegen zondigt, dien zal God straffen, hetzij hij Christen of Mohammedaan is, zooals God zal zegenen die zijne geboden onderhouden. Wij zijn dus broeders en geen vijanden, en daarom wil ook de Commissaris-Generaal U, als een vader zijne kinderen, leiden om te doen wat ter bevordering van Uwe rust, geluk en welvaart dienstig is.

Met groote opofferingen van geld en menschen, heeft het Gouvernement U bijgestaan en bevrijd van hen, die Uwe godsdienstige en voorvaderlijke wetten en instellingen wilden veranderen en vernietigen.

De voordeelen, welke getrokken worden van de pasargelden en van andere belastingen, zijn U geschonken, omdat het gebleken is dat deze heffingen U bezwaarden. De betalingen voor koeliediensten zijn verhoogd, en daarenboven heeft de Commissaris-Generaal ons den last gegeven om vrije menschen van elders en ook van hier te engageeren om als vaste koelies te dienen.

Transportkarren worden van Batavia verwacht, en draagpaarden zijn reeds hier om, door dit een en ander, U te bevrijden van de dagelijksche koelielasten; hierdoor zijn reeds deze bezwaren weggenomen, en ook alle andere zullen door den tijd geheel ophouden. Hetgeen door den Commissaris-Generaal, vertegenwoordiger van Zijne Majesteit den Koning, verlangd wordt om het gewenschte doel te bereiken, is geheel in Uw en in ons belang.

Vooreerst, dat Gij geen oorlog onderling zult voeren zooals vroeger zoo dikwijls onder U plaats had, hetzij onder den naam van *prang batoe*, *prang bedil*, *prang dandam kasoemat* of onder welke benaming ook; maar dat alle geschillen tusschen landschappen of dessa's in der minne zullen worden afgemaakt, naar de uitspraak van Uwe eigen hoofden, volgens de wetten en adats; dat, wanneer onze tusschenkomst wordt verzocht, wij met overleg van Uwe hoofden de quaestie zullen beslissen, en dat het landschap of de dessa, die onverwachts of na deze beslissing mocht worden aangevallen, door ons zal worden bijgestaan om de aanvallers te straffen. Onze be-

moeienis met deze zaken geschiedt alleen, om U te bewaren voor de rampen, die altijd eenigen getroffen hebben door Uwe onderlinge twisten, en om het land in rust en vrede te houden. Het zal daarom noodig zijn, dat alle versterkingen om Uwe dessa's worden vernietigd, waardoor de lust om te oorlogen van zelf zal ophouden. Tegen invallen van vreemde naburen zullen wij u beschermen, en daarom overal onze forten hebben op de grenzen of in de nabijheid daarvan, waar dit noodig zal worden geacht.

Ten tweede zal de Resident of eenig Gouvernements ambtenaar op deze kust zich in het geheel niet mogen bemoeien met het inwendig bestuur van het land, noch met het gezag van Uwe eerste hoofden en panghoeloe's; de keuze van Uwe hoofden zal volgens de wetten en adat door U zelve geschieden, en alle zaken wegens schuld-vorderingen, overtredingen, huwelijk, echtscheidingen, versterfrecht en anderen, alleen door Uwe eigen hoofden volgens Uwe adats en wetten moeten worden afgedaan. Ook zal niemand zich mogen bemoeien met Uwe rechtspleging en behandeling van crimineele zaken, maar zal de afdoening daarvan geschieden door Uwe eigen hoofden, volgens de wetten en adats; alleen worden hiervan uitgezonderd misdaden, die gepleegd worden tegen het Gouvernement, als opstand, weerspannigheid, het vermoorden of mishandelen van 's Gouvernements ambtenaren of militairen, het rooven of spolieeren van 's Gouvernements eigendommen. Degenen, die zich hieraan schuldig maken, zullen voor eenen raad van Justitie te Padang worden terechtgesteld.

Ten derde zullen sommige van Uwe hoofden als onze wakils tractementen genieten. Hun wordt echter daardoor geen grooter gezag gegeven, maar zij zullen ons dienen om voor ons tot U te spreken, en om ons voor te lichten in alles wat Uwe eigene belangen kan bevorderen.

Ten vierde verlangt de Commissaris-Generaal, dat, evenals wij U zullen beschermen tegen Uwe vijanden, ook Gij, ingeval van oorlog, ons zult bijstaan met gewapende manschappen, omdat wij dan geene groote en kostbare militaire macht behoeven te onderhouden. Te dien einde zullen er, als er oorlog gevoerd moet worden, uit elk landschap de noodige gewapende manschappen worden opgeroepen, en zullen dan ook overal de wegen en bruggen in eenen goeden staat moeten worden onderhouden, waartoe wij ook van onze zijde mede werkvolk en materialen zullen leveren.

Ten vijfde zal het Gouvernement geene geldelijke heffingen onder U doen, maar het verlangt slechts dat Gij, in Uw eigen belang,

waardoor ook dat van het Gouvernement zal worden bevorderd, groote uitbreiding zult geven aan de koffie- en pepercultuur. Hierover zal het door zijne ambtenaren doen waken, omdat het zonder deze uitbreiding van cultures geene inkomsten zoude hebben.

De verkoop van producten zal U evenwel gemakkelijk worden gemaakt door het oprichten van pakhuizen in de binnenlanden, waarin zout en andere artikelen te verkrijgen zullen zijn, en koffie, peper enz. zullen worden opgekocht tegen de prijzen, welke daarvoor thans in de bovenlanden worden betaald, waardoor U de moeite zal worden bespaard om Uwe producten over het gebergte naar de afgelegen plaatsen te dragen en vandaar goederen terug te brengen. Het zal U evenwel volkomen vrijstaan, om Uwe goederen naar Padang te brengen en naar verkiezing te verkoopen.

Volkeren van de Padangsche Boven- en Benedenlanden! Ziet daar de gemakkelijke voorwaarden, waarop Gij met het Hollandsche Gouvernement in rust en vrede kunt blijven, en Uw land en huisgezinnen kunt bewaren voor de rampen van den oorlog, terwijl tevens Uw geluk en welvaart zullen toenemen.

Daar niet altijd door al de hoofden van het bestuur alhier's Gouvernements belangen goed begrepen zijn, en men vroeger veel meer van U gevergd heeft, zoo verklaren wij U, dat het Gouvernement niets meer behoeft te verlangen. Er zullen ruimere voordeelen worden getrokken, daar de tollën worden geheven van de handelaren bij den in- en uitvoer over zee van goederen en producten, en door de winst, die zal worden behaald op den inkoop en verkoop van koffie, peper, zout enz.; maar voornamelijk door de levendigheid in den handel, waardoor vele schepen vracht zullen bekomen, en aan duizende huisgezinnen in Holland een eerlijk middel van bestaan zal worden verschaft. Doch daarenboven zal dit land in rust en vrede worden gehouden. Dit is de lust en het verlangen van Zijne Majesteit, onzen geëerbiedigden en beminden Koning, die den vrede lief heeft; de volkeren, die Hoogstdezelve regeert, de voordeelen van zijn vaderlijk bestuur wil deelachtig maken, en door handelsbelangen de welvaart van Holland en van deze gewesten wil doen bevorderen.

Volkeren van Padangsche Boven- en Benedenlanden! Wij hebben rondborstig tot U gesproken; dit was onze stellige last; nimmer kunnen U betere voorwaarden worden gegeven; Gij hebt die te danken aan de komst van Zijne Excellentie den Commissaris-Generaal onder Uw midden, die zelf gezien heeft wat voor Uw en ons belang het beste zoude zijn. Wij vermanen U, neemt ze dankbaar aan, komt

die met getrouwheid na, zooals wij U in naam van den Commissaris-Generaal, den vertegenwoordiger van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, de verzekering geven dat daarin geene verandering zal worden gemaakt zoolang Gijzelven daartoe geene aanleiding geeft.

Gegeven te Padang, den 25sten October 1833. ¹.

Omtrent deze publicatie — die door den Commissaris-Generaal werd goedgekeurd bij zijn besluit van 4 December 1833 n°. 427, Ind. besluit in Rade van 9 d. a. v. n°. 24 — vinden wij de volgende korte toelichting in eene missive, door de Commissarissen dd. 11 November 1833 n°. 68 aan den Minister a. i. van Waterstaat, Nationale Nijverheid en Koloniën gezonden:

„Het zal de aandacht van Uwe Excellentie niet ontgaan, dat wij eene ronde taal hebben gesproken; dit was noodig, omdat de Maleische hoofden nadenkend en zeer achterdochtig zijn, waartoe door vroegere of latere gebeurtenissen reden was gegeven.... Wij hebben onze gevoelens gevolgd, en open al onze bedoelingen en onze vooruitzichten

¹ Van deze publicatie werd bij de volgende eigenaardige dagorder, dd. Fort de Kock 25 October 1833, kennis gegeven aan de troepen ter Westkust van Sumatra:

Kameraden!

Ik heb in last van den generaal-majoor, commissaris, om ter Uwer kennis te brengen eene publicatie, die wordt uitgevaardigd aan de bevolking in 't algemeen dezer gewesten.

Bij die publicatie wordt de bevolking aangemaand tot vrede.

Zal zulks helpen en zullen de inlanders gehoor geven aan 't geen men hun voorhoudt?

Dit gaat ons niet aan; wij moeten ten allen tijde met de bedoelingen van het Gouvernement medewerken zooveel in ons is.

Gelukt het om voor eenigen tijd, al zou het slechts een wapenstilstand zijn, te verkrijgen, zulks is voor ons wenschelijk, immers men mag wel eenige oogenblikken hebben van rust na al de groote vermoeienissen, en de wapens behooren nagezien te worden.

Wanneer de nieuwe organisatie zal zijn tot stand gebracht, en ook nieuwe versterking van Java zal zijn aangekomen, en die nu nog recruten zijn soldaat zullen wezen; wanneer dan de Maleiers opnieuw de verraders willen spelen, — zooveel te beter toegerust en voorbereid gaat men van onze zijde weder aan den dans.

De publicatie nu, zooals gij hooren zult, is niet alleen gericht aan dezulken der Maleiers of Padries welke steeds in openbaren opstand zijn, maar ook aan alle inlanders, zelfs aan dezulken die, in schijn of inderdaad, nog wel met ons zijn gebleven. Men belooft hun allen de zachtste behandeling en de minstmogelijke lasten.

Ik heb bij vroegere gelegenheid U aanbevolen, met den inlander op eene zachte wijze om te gaan en vooral de koelies wel te behandelen.

Ik moet dit nu herhalen. Ook herinner ik U aan 't geen ik vroeger zeide: dat wij steeds moeten bedenken, hoe de menschen hier te lande geheel andere wezens zijn dan de meer beschaafde volkeren waartoe wij behooren.

Wij mogen dus, noch kunnen vorderen dat de menschen even vlug van begrip

verklaard; zonder deze rondborstigheid zouden onze oogmerken stellig in twijfel getrokken, en bij velen zelfs miskend zijn geworden."

Omtrent de uitwerking van de publicatie waren zij aanvankelijk zeer tevreden:

"Wij hebben dan ook het genoegen Uwe Excellentie te kunnen mededeelen dat overal, waar zij door den adjunct-commissaris-inspecteur Francis is bekend gemaakt, de hoofden zich daarvoor dankbaar hebben verklaard, en aan ons zelven die van de hoofdplaats de betuiging hebben gedaan, dat zij nu zeer tevreden waren en de beste verwachting van onze nieuwe instellingen hadden."

In denzelfden brief wordt gemeld dat er, na de staking der vijandelijkheden tegen Bondjol, onderhandelingen geopend werden, "en wij vleien ons dat de landschappen, die nog met ons in oorlog zijn, zich zullen onderwerpen."

Omtrent de door Van den Bosch gegeven instructiën — het besluit van 11 October 1833 en de daarbij behoorende Memorie van toelichting — schrijven Commissarissen: "Uit deze hoogst belangrijke documenten zal Uwe Excellentie ontwaren dat de beginselen, daarbij ontwikkeld en voorgeschreven, geheel anders zijn dan die, welke vroeger voor deze kust waren aangenomen, en de vrucht waren, meer van de illusiën der ambtenaren dan wel van eene grondige kennis van volk en land."

of van handelen zouden zijn als wij zelven. En ik vraag U zelven, moeten wij wel eens verlangen dat zij zoo vlug worden, die Maleiers, in dit hun juist niet zoo gemakkelijk land? Of zou een handvol Europeanen, met eenige Indianen die aan onze discipline gewoon zijn, dit land in bezit hebben genomen, of zouden wij het houden, indien de bewoners in vaardigheid met ons gelijk stonden?

Maar waar een Europeaan, een Boeginees, een Javaan, — beide laatsten eerst door ons gedruild — vlug en vif zijn, daar is en blijft een Maleier vadsig, onverschillig en lui.

Laat den Maleier zijne luiheid, maakt U niet driftig als hij langzaam vooruitgaat, of zijne vracht zoolang hij dragen moet dikwijls neerlegt, laat hem zijn gang gaan, en tracht hem voor ons niet alleen vrees, maar ook ware achtting en verkleefdheid te doen verkrijgen.

Zulks is de wil van den generaal, die de publicatie mede heeft geteekend en door wien ik dan gelast ben haar te Uwer kennis te brengen.

Niet alleen dus uit plicht om te gehoorzamen aan en mede te werken tot hetgeen de Regeering, dat is de Commissaris-Generaal en zijne Commissarissen voor deze kust hebben bevolen, maar ook uit bijzondere achtting voor den generaal-majoor Riesz en uit erkentelijkheid voor hetgeen Zijn HoogEdelGestrenge voor ons deed, zullen wij ook ten deze medewerken.

*De Kolonel, Commandant der troepen ter
Westkust van Sumatra,*

ELOUT

Nadat de reorganisatie der troepen, overeenkomstig het besluit van Van den Bosch van 11 October 1833 n°. 313, was ten uitvoer gelegd, vertrokken de generaal-majoor Riesz en de kolonel Elout den 19^{den} December 1833 naar Batavia. Van Sevenhoven bleef dus — in afwachting van de komst van den luitenant-kolonel Bauer — alleen aan het hoofd van het civiel en militair bestuur der Westkust; voor het laatste voegde hij zich den kapitein der artillerie Hellwig toe „die meer dan tien jaren op de kust geweest was, de meeste oorlogen had medegemaakt en door zijne andere bekwaamheden een goed raadsman was” (missive van Van Sevenhoven aan het departement van den Waterstaat, de Nationale Nijverheid en de Koloniën, van 6 Januari 1834 n°. 17).

Hoe Van Sevenhoven, na onderzoek, de zaken ter Westkust beoordeelde, hoe hij het verledene beschouwde en welken weg hij voor de toekomst de beste achtte, blijkt uit eenen hoogst belangrijken brief van 25 December 1833 n°. 205, dien hij aan den Commissaris-Generaal schreef en dien wij hier — met weglating van het eerste gedeelte, dat over de loopende gebeurtenissen handelt en waarvan wij boven reeds extracten mededeelden — in zijn geheel laten volgen, omdat de kennismeming daarvan o. i. voor eene juiste beoordeeling der zaken onmisbaar is.

.... „Ik zal wel niet behoeven te bewijzen hoe men van lieverlede, verleid door een aanvankelijk geluk, van de eene verkeerdheid in de andere is gevallen, en hoeveel kwaad daardoor over dit land is uitgestort: men meende zelfs in zijne dwaling het belang van het Gouvernement te bevorderen, ja den Sumatraan gelukkiger te maken! Zoo verblind kan de mensch zijn als het geluk hem verbijstert. Men zag niet eens, dat onze handelingen een ondragelijke last waren; wij hebben de grondvesten van het maatschappelijk bestaan der Maleiers in den hartader aangetast, en men heeft dit niet opgemerkt; men verhief groote en mindere hoofden, omdat zij dienstbaar waren aan de inzichten van hen, die meenden dit land met geweld te kunnen ten onder brengen; men deed hun een gezag uitoefenen dat, wegens de maatschappelijke inrichtingen, niet konde bestaan zonder het geheele verband te verbreken.

„Onder de hoofden die wij begunstigden waren er, die spoedig zagen dat onze bedoelingen de strekking hadden om het geheele land te overheerschen; andere wilden van de gelegenheid gebruik maken om zich door roof te verrijken, of oude veeten tegen hoofden of districten

te wreken; voor deze was het niet ongemakkelijk, onder den, door den oorlog met de Padries verwarden staat van zaken, onder het heerschend fanatisme, te stoken; districten zich, zooals men het noemde, ongehoorzaam te doen gedragen; en — o wee. — met diezelfde opstokers gingen wij die districten ten onder brengen en, zooals de resident dit in zijn Algemeen Verslag heeft durven noemen, *teisteren*. Het is zelfs gebeurd, dat de ongelukkigen, deze teistering niet durvende afwachten, zich wilden onderwerpen, maar dat dit door de goddelooze, ons toegedane hoofden wierd verzwegen omdat zij meer voordeel konden behalen door, als onze hulpbenden, te rooven en en te plunderen; en het ongelukkig gevolg was de vernieling van de dessa of het district, het vermoorden en verstrooien der bevolking; hoeveel duizenden zwerven thans nog ongelukkig rond, van have en vee beroofd! Maar ook diezelfde begunstigde hoofden, die, zooals men het noemde, met weldaden overladen waren, even zoo min als die hoofden welke of om het kwaad dat hun dreigde, of omdat zij werkelijk meenden dat het goed was zich onder het Gouvernement te stellen, konden in het algemeen ook niet tevreden zijn en werden zelfs onze vijanden; — men noemde hen dan verraders, en men had niet gezien dat wij-zelfen oorzaak waren dat zij niet langer met ons vrienden *konden* zijn. Om dit te doen begrijpen, moet ik hier laten volgen de voornaamste trekken uit de geaardheid der Maleiers, als een gevolg van hunne maatschappelijke inrichting.

..... "Het maatschappelijk bestaan van den Maleier op deze kust is gegrond op de regeering der oudste geslachten. Elk district, ja vele dessa's hebben hunne eigene regeerende geslachten en, onder deze, stamvaders van familiën, die bepaalde rechten uitoefenen. De hoofden van geheele landstreken, die genaamd worden radja's, toewankoe's, panghoeloes, enz. zijn zeer bepaald in hunne macht, hetgeen hun van oudsher is toegekend en meestal bestaat in het bewijzen van hommage; het aanbieden van geschenken bij feesten die zij geven, en eenige invloed bij algemeene zaken zijn de eenigste bewijzen, die zij ontvangen ter erkenning hunner meerderheid. Elk op zich-zelf staand district, en zelfs dessa, oefent het dagelijksch recht over misdaden of over geschillen, en oordeelt over de algemeene belangen in eene vergadering, waarin alle de stamvaders van familiën, die panghoeloes genoemd worden, bijeen worden geroepen en die het onderling eens moeten zijn, hetgeen *rapat* heet. Algemeene belangen of oneenigheden tusschen op zich-zelf staande districten worden beslist in eene algemeene vergadering, waarin de pang-

hoeloes van beide partijen samenkomen; of ook wel door een oorlog, dien men gewoon is te noemen prang dessa, en weder onderscheiden is in prang batoe en prang bedil, naarmate hij wordt beslist door het slingeren en werpen met steenen, of met het geweer. Deze oorlogen zijn soms wel bloedig, maar niet verwoestend; voor elk op zich-zelf behoorend district of dessa zijn ledige stukken grond voor deze oorlogen, ter beslechting van geschillen, opzettelijk afgezonderd.

„Welke gevolgen deze maatschappelijke inrichting, die ik maar in het groot en in het algemeen heb opgegeven, — want daarin zijn, als in de meeste Aziatische regeeringsvormen, hier en daar afwijkingen — op het geluk des volks hebben; welke gebreken daarin zijn, of wat daarin goed is, zal ik niet onderzoeken, omdat het thans niet tot mijn plan behoort; maar, en hierop verzoek ik de aandacht, zij bestaat sinds eeuwen, en de Maleier is er zeer aan gehecht en wel, omdat zij hem bewaart voor onderdrukking; want zelfs de panghoeloes mogen niet naar eigen inzien beslissen, doch moeten zelfs met hunne anaq-boewah, dat zijn de kinderen van den stam waarover zij vaders zijn, raadplegen. Elk van deze hoofden, van den radja en toewankoe af tot den laagsten panghoeloe toe, hebben uiterlijke teekenen waaraan zij gekend zijn, en elk wordt, naar den rang van zijn geslacht, bij publieke gelegenheden en in den gemeenen omgang met onderscheiding behandeld. Geen hoofd of panghoeloe van een minder geslacht — en zij kennen ze alle — mag in uiterlijke eerbewijzingen of op eenige wijze boven een ander behandeld of gesteld worden, of het geheel is verbroken en uit zijn verband gerukt. Geen hoofd kan deze of andere vernederingen ondergaan, of hij is diep ongelukkig, omdat zijne geslacht-regeering daardoor is beleedigd. Een hoofd af te zetten en een ander in zijne plaats te benoemen die niet uit hetzelfde geslacht is, verbreekt den geheelen samenhang...

„Ik meende eerst, dat de religieuse gehechtheid van den Maleier om de hem toekomende eerbewijzingen te ontvangen en geen ander boven hem die minder rang had te onderscheiden, voortkwam uit trotschheid en afgunst, — zoo althans had men het doen voorkomen. Doch een verstandig Maleier, wiens vertrouwen ik had verkregen, zeide mij: „Gij vergist U, laat ik U de zaak door een beeld begrijpelijk maken. Bij een welgevormd gezicht is het voorhoofd boven, daarna de oogen, de neus, de mond en de kin. Indien Gij nu de kin boven de lip, en de neus boven de oogen plaatst, dan zou dit immers een afzichtelijk en misvormd aangezicht zijn!

„Zoo is het nu ook gelegen met onze maatschappelijke inrichting. Als Gij een minder lid boven een van meerderen rang stelt, dan mismaakt, misvormt Gij ons gansche bestaan; als aan iemand van ons niet de distinctie wordt toegekend die hij onder ons heeft, waaraan zijn geheele bestaan als lid van het bestuur of van de huishouding verbonden is, dan verbreekt Gij het geheele verband; want hij is dan dezelfde niet meer, en wij missen een schakel van den band die het geheel moet samenhouden; wij zijn uit ons geheel gebracht, beschaamd en geen volk meer. Wordt iemand gesteld boven een ander, die van een ouder geslacht is, zoo is daarvan nog het gevolg dat degene, die daaronder geleden heeft, zoo hij een lijdzaam man is, verloren is en tot zijn einde, of tot zijne herstelling, treurt; zoo hij een man is van een heftig karakter, zijn invloed blijft aanwenden om den onwettigen invloed tegen te werken. En hoeveel ongelukken hebben wij daardoor geleden! „

„Ik schaamde mij, dat ik aan ondeugd had toegeschreven hetgeen een deugd was, want menigeen heeft, door zich dit niet te laten welgevalen, door ons, onkundigen, zijn ongeluk gevonden omdat wij hem voor trotsch en jaloersch hielden. Vandaar is het dan dat wij nu kunnen verklaren waarom, bij vergaderingen van hoofden, zij zoo zorgvuldig waken dat de een niet ten onrechte boven den ander gesteld wordt.

„Toen ik eens in eene vergadering met hoofden een hunner, die mij voor den schrandersten was opgegeven, het eerste aansprak hoezeer hij de oudste niet was, waren de anderen stil en gaven zij niet dan beleefde algemeene antwoorden. Dit verwonderde mij, maar mijn misslag werd mij onder het oog gebracht, en toen ik hem herstelde werd de vergadering levendig en kreeg ik de inlichting die ik noodig had. Ik vermeld deze kleinigheid, omdat ze moet dienen om de overtuiging te geven hoe nauwgezet men deswege moet wezen; want ik had, door mijn doen, het aangezicht misvormd, en den mond boven den neus geplaatst; het was dus noch gekrenkte eigenliefde, noch trotschheid, maar een noodzakelijk gevolg van het bestaande, dat de leden der vergadering, die ik het eerst had moeten hooren, stil waren.

„Uit deze gesteldheid kunnen wij verder verklaren vanwaar het komt dat, als wij een hoofd over de eene of andere zaak spreken, deze ons zelden zal antwoorden naar zijne gedachten, maar algemeene antwoorden zal geven en zal onderzoeken hoe wij over de zaak denken, om zich niet te exponeeren dat wij hem, als hij een antwoord zou geven dat niet naar onzen zin is,

houden voor een domoor, of zelfs erger, en dit wellicht ook te kennen geven. Men heeft dit valsheid, verraad genoemd, maar dat is het niet; de vrees van door ons beleedigd te worden houdt hem terug; liever getroost hij zich het ongemak dat uit zijn zwijgen kan voortkomen, dan zich aan onze ontevredenheid bloot te stellen; en zoo zal men veel in het gedrag van den Maleier, hetgeen wij met scheldnamen bestempeld hebben, kunnen oplossen, als wij maar altijd zijne maatschappelijke inrichtingen voor onzen geest hebben. Wij mogen dit nu onbeduidend, lastig, en, als wij den overheerscher willen spelen, onverdragelijk noemen; elk verstandig man zal erkennen dat, als wij bij dit volk aangenaam willen zijn, wij er ons naar moeten voegen; want om, met een tooverslag als het ware, een maatschappelijk bestaan dat sedert eeuwen gevestigd is te willen veranderen moge in ongestelde hersenen opkomen, maar zal bij een gezond verstand niet worden aangenomen. Wij moeten ons dus in zijn geest gedragen als wij met het volk in vriendschap willen leven en van zijne voortbrengselen, zijne nijverheid en zijn geheele bestaan die voordeelen willen genieten die op eene eerlijke en billijke wijze in eene ruime mate voor ons vaderland van deze inderdaad hoogst belangrijke gewesten te trekken zijn; en gaarne zullen wij ons verzoenen met hetgeen door anderen zoo nietig, zoo lastig, zoo ondragelijk is genoemd, als wij stellig weten dat wij, door de opvolging, de door mij genoemde voordeelen, ja nog veel meer zullen bereiken. Want ik durf mij vleien, als ik mijn plan ten uitvoer kan brengen, dat hieronder nader zal worden ontwikkeld, dat, zoo niet alle, toch de meeste volkeren van Sumatra zich met ons zullen verbinden, daar wij hier van groot nut zullen kunnen zijn. Wij zullen hen kunnen beschermen, en dan voldoen aan hetgeen het streven van Nederland waardig is, nl. dat de volkeren waarmede wij in verbond zijn, waarbij wij onzen invloed uitoefenen, ondervinden dat zij beschermd worden door een braaf, door een rechtvaardig, door een goeddoend volk.

„Maar dan moet ook niet de eigen zin van elken resident op deze kust, van elken ambtenaar, de verderfelijke wet voor het volk worden. Er zijn hier vroeger residenten geweest die bijv. den Toewankoe panglima, het eerste hoofd van Padang, onder de boomen vóór hun huis lieten wachten totdat het hun gelegen kwam hem te spreken, enz. enz.

„Als ik nu in deze opgaaf de waarheid heb gemeld, en ik heb daarvan voor mij-zelfen de volkomene overtuiging, dan behoef ik

Uwe Excellentie slechts te herinneren aan ons bestuur, of liever aan onze overheersching, aan de wijze waarop die was te samengesteld, en Uwe Excellentie zal het met mij eens zijn dat dit niet konde blijven bestaan; dat de sedert eeuwen aan zijne regeeringswijze gewone, vrije Maleier zich niet daarnaar kon schikken, die niet kon gedoogen, zich daaraan moest trachten te onttrekken; maar dan zullen wij dat geen *verraad* noemen en dan zullen wij den Maleier ook niet langer houden, zooals hij ook aan Uwe Excellentie is afgeschilderd, als behoorende tot het slechtste menschenras.

„Maar alvorens ik voor de aandacht van Uwe Excellentie verlevendig het samenstel dat men hier bestuur noemde, moet ik vooraf hare aandacht verzoeken op Bondjol, dat nog de steen des aanstoots is.

„De Bondjollers hadden ons ingeroepen en met open armen ontvangen, maar wij hebben de volgende misslagen begaan.

„Vooreerst, dat het hoofd dat ons ingeroepen had, Baginda Kalé, een man van geen bijzonder uiterlijk, en ook mogelijk wel niet zeer schrander, maar die twaalf levende zonen heeft, dadelijk werd op zijde gesteld en een berucht, gevreesd hoofd, dat met twee honderd doebalangs of voorvechters de schrik van de bevolking was, Toewankoe Moeda, tot regent werd benoemd over Bondjol. Zulk een man werd voor den rechten gehouden om de Bondjollers, een volk dat men slecht en roofzuchtig noemde, in orde te houden!

„Dit werd bewerkstelligd, in weerwil van het dringend aanzoek der van ouds gerechtigde hoofden en het gros der bevolking, dat niets liever wenschte dan ontslagen te zijn van het dwangjuk der Toewankoes Berampat, waarvan de bovengenoemde de voornaamste was.

„Ten andere, door het vrijgeven van de door de Bondjollers genomen Batta's, waaronder vrouwen waren die reeds aan de mannen, welke haar als bijwijven genomen hadden, waren verkleefd, en waarbij zelfs de regent, Toewankoe Moeda, eene vrouw moest afgeven die een kind bij hem had. Deze onvoorzichtige maatregel is dadelijk aan die van Bondjol en Rau openbaar bekend gemaakt, en ook werkelijk uitgevoerd. Toewankoe Tamboesei is hierdoor in de gelegenheid gekomen om de inwoners van Bondjol en Rau tegen het Gouvernement op te zetten, want menige familie werd hierdoor benadeeld en verarmd. Men kan dit verdedigen doordien de slavernij niet meer toegestaan is; maar of het verstandig was in een land, dat zich nauwelijks aan ons onderworpen had, blijft eene andere vraag; nadeelig moest dit altijd werken.

„Ten derde werd er een militaire commandant geplaatst — na den

zeer geschikten luitenant Helbach — die door zijn dom, hard en brutaal gedrag de hoofden en bevolking tot last strekte, hen op allerlei wijzen beleedigde, en zelfs zijne brutaliteit zoover dreef dat hij verbood, op Vrijdag den Mohammedaanschen godsdienst te oefenen, en dan zeide: Gij zijt immers geen Padries meer?

„Overal waren kleine posten gelegd, en het hospitaal was, zonder bedekking, in de Mohammedaansche kerk gelegd. De door ons aangestelde regent, Toewankoe Moeda, wordt gehouden voor dengene, die door zijne 200 doebalangs onze posten heeft afgeloopen en de zieken heeft vermoord. Men zegt, dat de Bondjollers zelf verklaren dat het vermoorden van de zieken tegen hun wil is geschied. De verkeerdheid, die wij hadden gedaan, den Toewankoe Moeda tot regent te benoemen, is op ons eigen hoofd nedergekomen. Bitter zijn te beklagen onze officieren, soldaten en zieken, die daarvan het slachtoffer zijn geweest.

„Maar zijn de Bondjollers zoo schuldig als zij, zonder dat men die omstandigheden kent, zouden zijn? En zal het niet veel beter zijn, te trachten met hen weder op een goeden voet te komen dan hen ten onder te brengen en te straffen? — Ik geloof, wij kunnen, wij mogen niet anders dan hetgeen gebeurd is vergeven.

„Ik weet het wel, dat men de bevolking van Bondjol zal uitmaken voor een roofzuchtig volk, en vele daden ten laste leggen, en daardoor zal trachten goed te maken de behandeling, haar aangedaan; maar zijn wij geroepen, de volkeren te straffen voor het kwaad, dat zij, naar ons inzien, hebben bedreven? Kennen wij de geschiedenis van elk volk genoeg om te weten waarom zij zoo en niet anders hebben gehandeld? Vele vragen meer zoude ik kunnen doen, waaruit zoude blijken dat een volk, dat ons ingeroepen heeft om van de Padriesche heerschappij bevrijd te worden, en hunne oude gebruiken te herstellen, ons moest haten toen zij zich zoo geweldig in hunne verwachtingen vonden teleurgesteld; door ons met nieuwe, bij hen onbekende lasten gedrukt werden, en onder het geweld van den zoo algemeen gehaten Toewankoe Moeda, die door ons in bescherming was genomen, en ook bezoldigd werd, moesten blijven voortleven.

„Met welke redeneeringen men het ten onderbrengen en straffen van Bondjol ook wil rechtvaardigen, — mijne overtuiging dwingt mij, Uwe Excellentie voor te stellen daarvan af te zien, en dat wij veeleer alles moeten beproeven om, zoowel met Bondjol als met andere afvallige landschappen, zonder oorlog of bloedvergieten, eenen

algemeenen vrede te verkrijgen. Van mijne zijde wordt alles, wat daartoe kan dienen, aangewend, en ik hoop dat de goede God mijne pogingen zal zegenen. Ik voel mij des te meer daartoe gedrongen, omdat ik vrees dat wellicht in den brief voor den overste Bauer, die als militaire commandant verwacht wordt, door Uwe Excellentie achtergelaten, voorschriften zijn gegeven om Bondjol aan te vallen en te straffen voor zijn afval en gepleegden moord in Januari 1833."

Van Sevenhoven bespreekt, na deze beschouwing over Bondjol, meer in het algemeen met "welk soort van bestuur, of liever op welke wijze men den Maleier heeft overheerscht":

"Door het geheele binnenland waren forten, sterkten en militaire posten opgericht. De commandanten daarvan, officieren, onderofficieren en soldaten, waren, voor elk district, of plaats, belast met het civiel gezag; mogelijk een enkele kende de taal des lands, geene de zeden, gewoonten en maatschappelijke inrichtingen. Weinigen hadden geschiktheid voor den post die hun opgedragen was, en zij veroorloofden zich, alles te doen wat maar in hun hoofd opkwam. Bij de onderofficieren en soldaten liep dit tot eene onverdragelijke hoogte, zooals Uwe Excellentie, evenals ik, daarvan getuige is geweest te Loeboe Along, waar een soldaat de hoofden uitschold en den gemeenen man sloeg. De hoofden werden, in het algemeen, niet met de vereischte onderscheiding behandeld; die het best zulk een commandant naar den mond konde praten, had den grootsten invloed, — en zoo werd de eene misstap op den anderen begaan.

"De eerste hoofden ergerden zich zeer over de luidruchtige wijze, waarop de Ali Bassa, die van Java was gekomen met zijne barisan, hier werd ontvangen; over de rijke verteringen die door hem werden gemaakt, en den overdreven eerbied waarmede hij werd behandeld, in vergelijking met de behandeling, die *zij* moesten ondervinden. Zij konden het niet verdragen dat zij, als hoofden van het land, achter moesten staan voor een Javaan, die niet van hooge geboorte was; zijn eigen opgeblazenheid en beleedigende euvelmoed verergerden dit, maar de Maleiers, veel schranderder dan deze Javaan, deden hem in zijnen euvelmoed van de hoogte tuimelen, waarop hij door de onzen zoo onvoorzichtig was opgevoerd.

"Voeg nu bij dezen staat van zaken, dat er groote wegen door het geheele land zijn gemaakt; dat er dagelijks honderde koelies werden gevorderd om in de behoeften van onze militaire transporten enz. te voorzien; dat de vrije Maleiers, in de hospitalen en waar

al meer, het vuilste werk moesten doen, waarvan zij zulk een grooten afkeer hebben, door natuurlijk aangeboren zindelijkheid; dat er altijd werk was; dat de Maleier met geen mogelijkheid eenige vermindering van zijne lasten konde tegemoet zien, en dat, bij de minste vertraging, militaire strafmiddelen werden in het werk gesteld; dat hij onder den last dien hij torschte en altijd op het hoofd droeg, niet werd ontzien, maar nog daarenboven dikwijls is mishandeld.

„Voeg er bij, dat men in Rau en Mandailing aanstalten gemaakt heeft tot het invoeren van het landelijk stelsel, zielbeschrijvingen heeft gedaan, een ontwerp heeft gemaakt om op de niet vrijgegeven slaven eene belasting te leggen; dat, onder dezen druk, bij den aanvang van 1833 ook, in Bondjol en Rau, nog werd ingevoerd eene belasting op de pasars; dat deze belasting werd geheven door dat slechte volk, dat als voorvechters, onder den naam van doebalangs, altijd de schrik der bevolking was, en door djajang-secars, een politiekorps, saamgesteld uit Bengaleezen en ander opgeraapt volk, welke beide er zich een spel van maakten om vooral de oude vrouwen, die meestal naar de pasars gaan, te kwellen, — en dat er als het ware werd geheven naar het goedvinden van deze slechte kerels.

„Voeg er bij, als de hoofden minder amfioen kochten dan zij gewoon waren, of de pasars minder dan gewoonlijk opbrachten, er commandanten waren die hen voor smokkelaars enz. uitmaakten.

„Herinneren wij ons daarbij dan nog, hoe de landschappen die wij geteisterd hadden, vele berooide en miskende hoofden, bijgeeloovige priesters en andere slachtoffers van den oorlog overal hadden rondzwerven, wier ellende hen en de aanschouwers tot wraak aanzette; en laten wij dan vragen, of hetgeen gebeurd is ons nog kan verwonderen? Of niet elk volk zich zoude hebben trachten te ontdoen van zulk eene geweldige overheersching?

„Ik heb hetgeen gezegd is, niet overdreven; doch ik weet wel, dat men enkele voorvallen zal kunnen opgeven als niet geschied, ter oorzaak van de opgegeven redenen; men zal zich er op beroepen, dat de benedenlanden, die niet minder dan de bovenlanden lasten hebben gedragen, ons trouw zijn gebleven enz., — men heeft niet altijd de oorzaken kunnen onderzoeken, en men weet dan toch, dat de trouw der benedenlanden ook aan het wankelen was.

„Maar ik schrijf geene beschuldiging tegen den afgetreden Resident; veel is er gebeurd tegen zijne bedoelingen; hij moest roeien, zooals men zegt, met de riemen die hij had. Indien hij een goed

korps civiele ambtenaren te zijner beschikking had gehad, dan zouden althans de zaken, door militaire commandanten gepleegd, niet voorgevallen zijn. Hij heeft zelfs een officier, die een hoofd beleedigd had, naar Java gezonden. In een woord, er is veel ter verdediging te zeggen. Overal in zijn bestier straalt eene angstige bezorgdheid door om te bezuinigen en het Gouvernement van de door hem gemaakte vorderingen voordeel te doen trekken; maar helaas, de middelen waren niet juist gekozen; de drukkende heerendiensten, waardoor eenige noemenswaardige uitgaven bespaard zijn, en de aanstootelijke belasting op de pasars, waardoor de inkomsten vermeerderden, waren de klippen, waarop de goede gezindheid van het gros der bevolking schipbreuk moest lijden.

„Doch dit is geheel iets anders dan hetgeen mijne bedoeling is geweest, met aan Uwe Excellentie den staat der zaken bekend te maken; om n.l. nu wij weten dat het niet de boosheid, de valsheid der Maleiers, maar wel de ondragelijke last waaronder zij gedrukt gingen, is, die hen heeft doen trachten dat juk af te werpen. — wij ons voor deze klip moeten wachten, en, zooals Uwe Excellentie reeds heeft vastgesteld, een beter stelsel van bestuur moeten instellen....

„Ik ontveins mij de moeilijke omstandigheden niet, waarin de staat van zaken thans is, om daaruit het goede voort te brengen. Vele hoofden, die dit niet zijn moesten, zijn door ons aangesteld of in aanzien zeer verhoogd; daaronder zijn, zooals de regenten van Batipoe, Halaban en minderen, die ons werkelijk groote diensten hebben bewezen en die wij, om geen reden ook, op een ander standpunt kunnen stellen zonder nieuwe vijanden, nieuwen afval en nieuwe oorlogen te vreezen te hebben. Ik weet ook dat ik, zoolang nog geen genoegzaam getal bekwame ambtenaren van Java herwaarts zal zijn gezonden, zal moeten voortsukkelen met de aanwezige middelen van bestuur, die nauwelijks toereikende zijn om het werk gaande te houden, veel minder genoegzaam om eenige nuttige bepalingen in werking te brengen.

„Om de zaken in eene geregelde orde te brengen, heb ik in de eerste plaats noodig nog eene goede militaire versterking; ik meen dat Uwe Excellentie bepaald heeft nog 700 man troepen hier te zenden, — deze verzoek ik zoo spoedig mogelijk, omdat de Maleier bij gebrek aan genoegzame macht zal vermeenen dat onze zwakheid ons doet handelen zooals wij nu overal hebben bekend gemaakt bij onze publicatie van 25 October jl. Hebben wij daarentegen veel

troepen, dan zullen de Maleiers zien dat het ons inderdaad ernst is; dan kunnen wij met kracht handelen; maar zonder versterking zullen wij bij elken tegenstand in verlegenheid wezen; en deze tegenstand is het meest te vreezen, door het wantrouwen dat bestaat en van dezulken die vermeenen in troebel water goed te kunnen visschen. Maar ook is versterking noodig om twee groote versterkte forten te kunnen aanleggen ten einde onzen handel te protegeeren, en zelfs met de volkeren, aan de andere zijde des eilands gelegen, vriendschappelijke onderhandelingen aan te gaan. Ook zal Uwe Excellentie moeten beslissen ten aanzien van Rau: of dit hernomen moet worden, indien de hoofden en bevolking, hetgeen ik hoop, door onderhandelingen ons weder zullen toelaten.

„Mijn plan is om, wanneer de versterking, die trouwens alle dagen verwacht wordt, met den militairen commandant zal zijn aangekomen en de regentijd voorbij is, door het geheele land te reizen om eene grondige kennis van de huishoudelijke inrichtingen en verschillende belangen op te doen en met de hoofden van de districten, waar dit kan geschieden, contracten aan te gaan, waarin de wederzijdsche verplichtingen duidelijk worden beschreven. Als ik hierin gelukkig mag slagen en wij, vooreerst althans, eene goede militaire macht hebben om deze overeenkomsten te doen nakomen, en van onze zijde daaraan stipt vasthouden, dan geloof ik dat wij, hetgeen wij op Sumatra bezitten, voor ons zullen winnen en dienstbaar maken aan de belangen van het vaderland; dan geloof ik dat, zoodra deze instellingen met vertrouwen werken, vele volkeren van Sumatra tot ons zullen komen, en dat wij eindelijk, hetgeen door geweld niet te bekomen was, door verstandige inrichtingen zullen verkrijgen. Nimmer moeten wij onze opperheerschappij aan de Maleiers doen gevoelen, ook dan niet wanneer wij 's Gouvernements voordeel of inkomsten op het oog hebben; integendeel, bij het najagen daarvan moeten wij ons aan hen noodzakelijk weten te maken; hunne wetten, gebruiken en gewoonten, zelfs die met onze Europeesche denkbeelden en verlichte wetgeving strijdig zijn, moeten wij ongeschonden laten; onze militaire macht moeten wij alleen gebruiken om gelukkig te slagen, met het alsnu ingevoerd, meer gematigd, regeeringsstelsel; dan zullen wij ons het best staande houden, en deze bezittingen het meest dienstbaar maken aan den Vaderlandschen handel en dien van Java.“ ...

ZESDE HOOFDSTUK.

Algemeene toestand in het begin van 1834. — Vrees voor rustverstoring in de Noordelijke afdeeling, daartegen genomen maatregelen. — Desertie van inlandsche soldaten. — Van Sevenhoven teruggeroepen, Francis tot resident benoemd. — Onderhandelingen met Matoea. — Verdere verwachtingen van Van Sevenhoven betreffende de pacificatie des lands. — Zijne beschouwingen over den toestand. — Zijn rapport, na zijn vertrek opgemaakt. — Voorschrift omtrent de verhouding van het burgerlijk en het militair bestuur. — Last van de Regeering om niet tot wapengeweld over te gaan voordat alles daartoe gereed is, en het den resident gebleken zal zijn dat door onderhandelingen het doel niet kon worden bereikt.

Expeditie van De Quay naar Boea. — Dood van dien hoofdofficier. — Gebeurtenissen te Baros. — Voorstel van Francis om deze plaats te bezetten, door de Regeering wegens de tijdsomstandigheden voorloopig afgewezen.

Gedurende het tijdelijk bestuur van Van Sevenhoven bleef het op de Westkust van Sumatra voortdurend rustig. Het schijnt, dat de hoofden der vijandelijke partij, verrast door de plotseling zoo geheel veranderde staatkunde onzerzijds, niet tot een besluit konden komen ten aanzien der verder door hen te volgen gedragslijn.

In het laatst van 1833 vernam Van Sevenhoven, dat Toewankoe Imam en Toewankoe Tamboesei een verbond gesloten hadden met het doel, onze troepen uit de Noordelijke afdeeling te verdrijven. Het fregat *Palembang*, dat, bij gemis aan voldoende maritieme macht, na aankomst uit Nederland tijdelijk door Van Sevenhoven was aangehouden, werd daarop naar Natal gezonden om aldaar voorloopig post te vatten en den kapitein Hellwig over te brengen, die in last had naar bevind van zaken te doen wat noodig was, of tot behoud van ons grondgebied, of althans bepaaldelijk tot redding onzer troepen. Kon hij met Toewankoe Tamboesei in onderhandeling komen, dan was Hellwig gemachtigd, met dat hoofd vrede te maken. „Ik hoop — zoo schreef Van Sevenhoven den 18ⁿ Januari 1834 aan Baud — dat ik de vorderingen van Toewankoe Tamboesei zal kunnen toestaan, hetgeen te meer noodzakelijk is geworden omdat, indien wij met hem in vijandschap

blijven, alle onze strandposten om de Noord in groot gevaar zullen komen en de heele handel met de bovenlanden wordt afgesneden. Hoe meer ik de zaken alhier leer kennen, hoe sterker ik overtuigd word dat wij ons op geen anderen grond alhier kunnen staande houden dan als goeddoende beschermers, geenszins als overheerschers."

Van den loop dier onderhandelingen wordt verder niets vermeld, evenmin als — tot Juni 1834 — van vijandelijkheden.

Dat er echter reden bestond om, in het algemeen, op onze hoede te blijven, blijkt uit de vrees, die men in het begin van 1834 koesterde voor desertie der inlandsche soldaten, waartoe „afvallige hoofden" hen trachtten te verleiden. Uit het district Priaman deserteerden drie man met medeneming van hunne wapens: hoeveel er in de bovenlanden overliepen vinden wij niet vermeld, doch reeds den 14ⁿ Januari kon Van Sevenhoven aan den Minister van Koloniën schrijven dat, volgens berichten van De Quay, de vrees veel verminderd was. Na dien tijd vinden wij er niet meer van gerept.

De luitenant-kolonel Bauer kwam den 6ⁿ Februari te Padang aan en vond hier de vroeger reeds vermelde, voor hem door Van den Bosch achtergelaten instructie. Hij werd door Van Sevenhoven ingelicht omtrent de door dezen noodig geoordeelde gedragslijn en verklaarde zich bereid in diens geest te handelen tot dat antwoord zou zijn ontvangen op den boven medegedeelden brief van 25 December n° 205.

Dat antwoord liet zich niet lang meer wachten; bij „eigenhandige nota" droeg de Commissaris-Generaal aan den Gouverneur-Generaal a. i. op, den adjunct-commissaris-inspecteur der Buitenbezittingen, Francis, te benoemen tot resident van Sumatra's Westkust en Van Sevenhoven terug te roepen; diens verblijf in genoemd gewest mocht niet langer worden gerekt „dan volstrekt noodig, bv. tot den afloop van den tegenwoordigen moesson."

De gevolgtrekking is niet gewaagd, dat Van den Bosch zich geenszins met de beschouwingen van Van Sevenhoven kon vereenigen en zich hield aan de eenmaal genomen beslissing, dat Bondjol door wapengeweld moest worden ten ondergebracht. Doch dan was zeker de keus van den vervanger minder gelukkig, want weldra zou blijken dan Francis in alle opzichten met de meeningen van Van Sevenhoven instemde.

Intusschen waren de onderhandelingen ter Sumatra's Westkust voortgezet. Bauer schreef den 2^{den} Maart aan Van Sevenhoven:

„Onze onderhandelingen gaan goed; gisteren voor den middag is de Toewankoe Kali angit van Matoea bij mij geweest om met mij over de onderwerping te handelen; de voorwaarden, door mij gesteld, zijn eenvoudig:

- a. zijne bittings voor ons te openen en langzaam te slechten,
- b. den weg te herstellen zooals die vroeger geweest is,
- c. de passage onzer troepen in en door het land, doch eerst na eenige weken.

„Het al of niet aannemen van troepen heb ik compleet aan hem overgelaten.

„De Toewankoe is naar Matoea teruggegaan om met de andere hoofden te spreken, morgen komt hij weder terug om het groote feest bij te wonen.”

Van Sevenhoven bracht, bij missive van 5 Maart 1834 n°. 236, dit bericht aan den Gouverneur-Generaal a. i. over, met de mededeeling dat het hem zeer verheugde. Omtrent den stand der onderhandelingen in het algemeen meldde hij:

„Matoea zal zich nu zonder slag of stoot onderwerpen, en ik behoeve Uwe Excellentie niet te zeggen hoeveel beter dit is dan om de landschappen door militair geweld ten onder te brengen, hetgeen hier altijd gepaard gaat met moord en vernieling van alles wat maar te vermoorden en te verwoesten of te vernielen is

„Van de Danau, een district dat eene lijn met Matoea en Bondjol trok, heb ik ook voor eenige dagen aanzoek gekregen om vrede; . . ik heb hun laten weten dat ik gaarne met hen zal handelen omdat ik liever den vrede dan den oorlog wensch, maar hun moet te kennen geven dat het verzoek *rapat*, d. i. door alle hoofden geteekend, moet gedaan worden; dat ik daarna, of zelf komen, of mijnen *wakil* naar Priaman zenden zal.

„Het district XII Kota's Bovenlanden is ook reeds met mijne zendelingen in correspondentie en na de onderwerping van Matoea verwacht ik dat ook deze zullen komen, in welk geval de kleinere districten van zelf zullen volgen, en dan hebben wij tot aan de Massang alle districten aan ons verbonden.

„Verkiest Bondjol dan nog niet in onderwerping te komen, dan kunnen wij dit aan zijn lot overlaten en overeenkomst maken dat van weerszijden geene vijandelijkheden zullen worden gepleegd; en dan houd ik mij verzekerd dat zij mettertijd vrede zullen verlangen omdat wij hun geen handel zullen toestaan. Het is inderdaad niet te vergen van de Bondjollers, dat de hoofden en bevolking, die zoo

schandelijk bedrogen zijn, al dadelijk ons zullen vertrouwen; zij zullen eerst onze handelingen met andere districten moeten zien, alvorens zij het zullen wagen zich aan ons over te geven. Een of twee mindere hoofden van Bondjol, die bij mij geweest zijn, zijn er als 't ware voor uitgekomen; ik heb hun geavouéerd, maar gezegd dat zij nu maar eens goed zich moesten informeeren en van hetgeen zij vernemen zouden rapport moesten maken aan hunne hoofden en bevolking. Mijne zendelingen zijn intusschen ook werkzaam, en zoodra ik zelf in de binnenlanden kom, zal ik de onderhandelingen meer doorzetten; mogelijk dat het mij gelukt, spoediger vrede te krijgen dan ik durf verwachten"

... "Met de XIII Kota's, in de nabijheid van Padang ben ik ook sedert eenigen tijd in correspondentie

"Uit al deze gunstige berichten zal Uwe Excellentie met genoegen zien, dat de maatregelen die genomen zijn om overal vrede te verkrijgen, gelukkig hebben gewerkt, en dat het te verwachten is dat het mij gelukken zal, overal vrede te verkrijgen.

"Ik hoop dus dat de bevelen, die ik dagelijks verwacht, in dezen geest zullen zijn, en waarlijk, dit geteisterd en mishandeld volk zijn wij verschuldigd, vrede te geven. Geen belang, hoe groot ook, kan er zijn om anders te mogen handelen; niet alleen zullen wij daardoor een weldaad aan dit land schenken, maar onze eigen belangen zullen er door worden bevorderd Ik durf verwachten als wij zoo eenige jaren gehandeld hebben, dat alle de nog van ons verwijderde volkeren zich gaarne met ons zullen verbinden"

Doch weinige dagen na het verzenden van dit schrijven ontving Van Sevenhoven een brief van Baud (dd. 8 Februari 1834 n° 76), waarin deze hem van de door Van den Bosch genomen beschikking mededeeling deed en hem opdroeg om, zoodra de nieuw benoemde resident Francis het gezag aanvaard en al de vereischte inlichtingen zou hebben bekomen, met het fregat *Palembang* de terugreis naar Java aan te nemen.

Van Sevenhoven antwoordde daarop, dd. 15 Maart 1834 (particulier), dat het hem "bitter leed deed, zoo spoedig te worden teruggeroepen uit eene commissie, die uit haren aard, een ruimen tijd vorderde"

Hij had deze commissie aanvaard in de hoop van "evenals hij in Cheribon, Palembang en in de Vorstenlanden op Java gedaan had, uit eene verwarde huishouding eene geregelde orde van zaken te

scheppen en dit geteisterd en mishandeld land met ons Gouvernement te verzoenen en daaraan rust, vrede en vooruitzichten van welvaart te geven "

Het greefde hem dat hij nu buiten de mogelijkheid gesteld werd om zijne plannen uit te voeren; hij zag „bedroefd op dit ongelukkige land neder en zag de toekomst met angst te gemoet “. Want hij wist dat men bij den Sumatraan „meer tot stand kon brengen met volharding en geduld dan door voortvarendheid en doordrijven, hetgeen de hoofden en bevolking geheel afkeerig van ons maakt “.

Om den Gouverneur-Generaal te overtuigen dat hij op den goeden weg was van pacificatie van Sumatra's Westkust, gaf hij het volgende overzicht.

„Meest alle de binnenlandsche bezittingen, en ook een aanzienlijk gedeelte van het regentschap Priaman waren sedert 1831 door kracht van wapenen of bij verrassing aan ons onderworpen; onze invloed op de bevolking was alleen door de wapenen; na al de groote voordeelen die behaald waren, was een enkel ongeluk, n.l. dat van den luitenant-kolonel Krieger in de VII Loerahs, in Januari 1833, genoegzaam om het grootste gedeelte der oude en nieuw ten onder gebrachte landen in opstand te brengen. Verblind door voorspoed had men de bevolking ondragelijke lasten doen ondergaan, in de verbeelding dat de vrees voor onze wapenen haar wel in bedwang zoude houden; maar de ondervinding heeft doen zien, hoe deerlijk men zich misrekend had, en dat de vrije Maleier wel bukt voor een overmachtig geweld, maar er zich ook van ontdoet zoodra hij de kans schoon ziet; de moeite en opofferingen, waarmede wij slechts de rust onder eenige districten hebben kunnen herstellen, de mislukte aanvallen op Matoea, waarbij de Commissaris-Generaal zelf tegenwoordig was, en op Bondjol, hadden natuurlijk het lang met een bloedige wraak gedreigde Bondjol en zoovele andere van de misnoegde hoofden en bevolking in een toestand gebracht dat daarvan alles te vreezen was. In dezen toestand verliet de Commissaris-Generaal deze kust, aan mij het hoogste gezag overlatende. Toen onder deze omstandigheden de commandant van het fort Amerongen en het Noorderdistrict Rau bedreigd werd en dringend om versterking verzocht, durfden de generaal Riesz en kolonel Elout het niet wagen, uit de Bovenlanden eenige troepen daartoe weg te nemen; in dezen toestand was dan ook alles te vreezen.

„De generaal Riesz, daartoe door huiselijke omstandigheden gedwongen en de toestemming van den Commissaris-Generaal hebbende,

verliet met kolonel Elout deze kust; noch de verwachte versterking, noch de benoemde militaire commandant, de overste Bauer, kwam opdagen, en gelukkig dat in dezen nijpenden toestand toevallig Zr. Ms. Fregat *Palembang* te dezer reede is gekomen.

„Intusschen is de insluiting van ons fort Amerongen de laatste daad die als vijandelijk kan worden beschouwd, hoezeer de hoofden van Rau deswege verschooningen bij mij hebben ingebracht en zich beklagd hebben over het gedrag van de bezetting, die hun zoude hebben verplicht haar te doen vertrekken; niettegenstaande allerlei ongelukkige voorspellingen die gedaan zijn, dat men na de *poeasa*-maand nieuwe aanvallen doen zoude, dat de Maleier, die zich door geen geweld wilde laten onderwerpen, veel minder zich door zachtheid aan het Gouvernement zoude laten verbinden, heb ik met een vasten tred het ingeslagen spoor gevolgd, en onze zedelijke invloed is zeer toegenomen. Onze publicatie van 25 October 1833, waarin openhartig tegen de hoofden en bevolking was gesproken, en de wijze waarop ik de daarbij bekend gemaakte beginselen heb doen verspreiden onder de hoofden en bevolking, mijne eigene handelingen hebben het gunstigste gevolg gehad; en had ik zelfstandig mogen blijven werken, zoo zoude ik spoedig Uwe Excellentie hebben kunnen verblijden met den vrede met de meeste districten, en Bondjol zelfs had ik tijd gelaten; maar onze militaire commandant, de overste Bauer, is een officier van groote voortvarendheid, hij wil het militaire op den voor hem wenschelijken voet hebben, daardoor wordt er veel beweging in de Bovenlanden gemaakt, veel gerequireerd en gevorderd; hij verlangt dat de officieren het civiel gezag zullen nederleggen; de overste Bauer heeft eene afzonderlijke instructie van den Commissaris-Generaal, die ik niet ken; ik heb geene civiele ambtenaren en zal, daar ik voor de tweede maal dringend verzocht ben door den majoor De Quay, den heer Van den Berg het civiel gezag in zijne plaats in de bovenlanden moeten opdragen, hoe ongaarne ook, daar zijne benoeming zooals mij gezegd wordt niet is doorgegaan, maar er is geen enkel ander bekwaam ambtenaar beschikbaar, en ik kan noch mag de zaken in de war laten loopen en vooral de goede gezindheid der hoofden wederom verstooten. Het zal althans geen gelukkigen indruk maken, de bewegingen welke de overste Bauer meent te moeten doen; de officieren, welke met civiel gezag belast zijn, wetende dat hun chef daartegen is; ook het vele dienstwerk dat de Overste vordert om maar de soldaten op den voet te krijgen zooals hij meent die moeten zijn,

maakt dat die officieren den civielen dienst maar half kunnen verrichten, en dat men dus den tijd niet kan nemen die noodig is om met de hoofden te overleggen enz. enz.

„Ik had alles zoo goed met den overste vóór zijn vertrek naar de Bovenlanden afgesproken; hij had zijn woord van eer gegeven dat hij in mijnen geest zoude handelen totdat er antwoord op mijne voorstellen zoude zijn gekomen. Ik zal hem mijn verlangen te kennen geven en vermanen om met geduld te werken, maar wat is er te zeggen van een man die natuurlijk het militaire zoo volmaakt mogelijk wenscht te hebben, dit als zijn hoogste plicht beschouwt en daardoor hetgeen van veel grooter belang is over het hoofd ziet? Hij is een braaf officier en mij zeer openhartig voorgekomen; hij zelf kan niet inzien hoe ongelukkig in deze oogenblikken zijn ijver moet werken.

„Ik kan mij ten slotte niet bedwingen Uwe Excellentie nog eens te zeggen dat ik gaarne het werk, dat zoo goed begonnen is, had wenschen te eindigen. Zijne Excellentie, de Commissaris-Generaal, heeft dit anders verlangd, en mij blijft dus niets meer over dan de vurige wensch, dat het werk, door den nieuwen resident zoo gelukkig mag worden afgedaan als het door mij is begonnen, en dat men zich nooit zal behoeven te beklagen dat ik zoo vroeg ben teruggeroepen.”

Nadat de nieuwbenoemde resident te Padang was aangekomen en door Van Sevenhoven op de hoogte was gebracht van den staat van zaken en van diens inzichten, keerde laatstgenoemde naar Batavia terug. Op zijne terugreis, aan boord van de *Palembang*, schreef hij een uitvoerig rapport, dd. 17 April 1834 n°. 4, waarin de volgende gedeelten voor ons van belang zijn.

„De militairen, waaronder zelfs de generaal-majoor Riesz, noemden de Maleiers valsche verraders, en geneigd tot alle kwaad; ik beschouwde de daden die dat oordeel schenen te wettigen uit een geheel ander oogpunt: de Maleier was mij bekend gemaakt als boven alles gehecht aan zijne vrijheid en maatschappelijke inrichtingen, omdat deze zijne individueele vrijheid waarborgen. Wij hadden onze toezeggingen, hem gedaan, verbroken, tastten in het hart zijner instellingen door hoofden te benoemen die dit volgens de adats niet konden zijn, en hij vond zich bitter teleurgesteld in de verwachting, die hem onze beloften hadden doen koesteren. Zonder een enkel voordeel te genieten, werd hij door ondragelijke lasten, die met de

bajonetten werden gevorderd, gedrukt, en van zijne beschermers tegen de Padries werden wij zijne overheerschers en geweldige onderdrukkers; nu kan men het immers bij een onbeschaafd volk niet anders dan eigenaardig noemen dat het zich, op welke wijze dan ook, van die overheersching trachtte te ontslaan. Men moge de Maleiers nu verraders, valsch en slecht noemen, maar wat bleef hun over? Die niet sterk is moet slim handelen, en dit was hun geval."

Van Sevenhoven trad vervolgens in eene uitvoerige bespreking van het plakaat pandjang en zijn uitwerking:

"Om de bevolking te overtuigen dat onze verklaringen ernstig gemeend waren, dat wij niets anders konden verlangen, berekende ik de voordeelen die wij van hare industrie zouden trekken, terwijl hare eigen belangen daardoor zouden worden bevorderd.

"Men heeft te Padang gelachen en gespot met deze publicatie en zeide dat de Maleiers, die door geen geweld te regeeren waren, nog veel minder door zachtheid zouden geregeerd kunnen worden. Het met geweld vorderen van koelies werd streng door mij verboden, en nu ontstonden er klachten wegens stagnatiën enz.

"Ik had intusschen den heer Francis naar de Bovenlanden gezonden, speciaal om de publicatie aan de hoofden bekend te maken en hunne gevoelens daarover af te vragen. Telkens ontving ik de gunstigste rapporten, maar ook dat onze militairen zich met mijne beginselen niet konden vereenigen, terwijl van de andere zijde de vrees werd geopperd dat onze getrouwe Maleische hoofden, vooral van Batipoe en Halaban, die altijd met gewapende mannen gereed stonden en door roof en verwoesting de schrik der bevolking waren, in het geheel niet tevreden schenen dat deze staat van zaken, waardoor zij zich verrijkt hadden, zoude ophouden. In een woord, alles scheen zich te kanten tegen hetgeen door mij als het eenigste middel werd beschouwd; indien mijne plannen niet geslaagd waren, zoo zoude ik te goeder trouw hebben moeten verklaren dat het beste wat wij doen konden, wezen zoude hoe eer hoe beter uit de Bovenlanden te trekken en te trachten, met de macht die wij aan handen hadden, Padang te behouden. En dit was wellicht niet uit te voeren geweest omdat de hoofden, die ons hadden bijgestaan en overal verwoesting hadden gepleegd, ons den pas zouden hebben afgesneden, wel voorziende dat de door hen mishandelde districten eene bloedige en welverdiende wraak zouden nemen. Netelig en hoogst moeielijk was mijn toestand, die nog vergroot werd door de verbittering der geheele armee tegen de Bondjollers en andere afvallige

districten, en doordien de heeren generaal-majoor Riesz en kolonel Elout volstrekt geene verwachting hadden, dat de nieuwe beginselen zouden worden aangenomen."

Maar langzamerhand kwam er eene kentering in de meeningen. De Quay, die aan Van Sevenhoven "den toestand der Bovenlanden had geschetst in den geest van den krijgsman", logeerde eenige dagen bij hem en "vertrok met geheel andere gevoelens dan hij gekomen was, en deze brave officier heeft met de overige heeren officieren geheel in mijnen geest gewerkt, zoodat ik blijde hoop mocht voeden spoedig overal vrede te zullen krijgen."

Overal eischte Van Sevenhoven dat de publicatie letterlijk zoude worde nagekomen, en betoogde hij "dat de minste afwijking de nadeeligste gevolgen zouden hebben, omdat de hoofden en bevolking daaruit zouden moeten afleiden dat zelfs de toezeggingen, door Zijne Excellentie den Commissaris-Generaal gedaan, bedrog waren en niet vertrouwd konden worden"....

De Toewankoe van Halaban kwam ook te Padang. Met dezen "schranderen en dapperen Maleier" had Van Sevenhoven "veel en rondborstig gesproken", en de Toewankoe had hem "betuigd dat onze nieuwe beginselen stellig de beste uitwerking zouden hebben en hij van zijne zijde zoude bevorderen dat de nog afvallige districten met ons in vriendschap zouden komen"....

Toen, na verloop van de poeasamaand, de gevreesde vijandelijkheden uitbleven en de bevolking zich overal gewillig betoonde, begreep Van Sevenhoven "dat het verloren vertrouwen was teruggekeerd en dat de staat van zaken eene zoo gunstige wending had genomen als men zoo spoedig konde verwachten. Dat blijkt uit de onafgebroken rust die in onze districten heeft geheerscht en waarvan sedert jaren geen voorbeeld is; uit het terugkomen van vele uitgewekenen, hoofden en bevolking; het niet meer zoo sterk bezet houden der vijandelijke liniën; het rustig gedrag der nog afvallige districten, die ons evenmin in Agam en Tikoe, als in het Mandailing-sche bestookt hebben; het herhaald verzoek van de lieden uit Manindjoe om met het Gouvernement in vrede te zijn en op Priaman te mogen komen handelen; van de Rauenaren, om aan onze stranden te mogen handelen, hetwelk ik heb toegestaan; de aanzoeken uit Matoea om in goede verstandhouding met het Gouvernement te komen; het herleven van den handel en zoovele andere zaken meer."

..... "Niemand ontkent nu dat men in deze bezitting thans eene groote verandering ontwaart, waardoor het zich in een staat van rust be-

vindt die sedert lange jaren niet gekend is, en die zich zeker nog meer zal bevestigen naarmate het vertrouwen op onze nieuwe inrichtingen aangroeit. Het is derhalve een van onze eerste plichten dat vertrouwen door het volhouden van mijne gematigde handelwijze aan te kweeken, dan zullen wij niet-alleen overal vrede verkrijgen, maar wij mogen ook hopen dat al de kleinere volkeren die rondom ons liggen zich gaarne aan ons zullen binden "

"Voor zoo groote verandering in zulk een kort tijdsbestek kan ik geene andere redenen vinden dan de deugdelijkheid onzer nieuwe beginselen, waarop de goede God zijnen zegen heeft verleend, zoodat ik ook stellig geloof dat het op ons eigen hoofd zal nederkomen wanneer wij anders willen handelen; maar, en hierop smee ik Uwer Excellentie's aandacht, deze gelukkige verandering kan dan ook dienen tot een bewijs, dat de Maleier niet zoo slecht, niet zoo valsch van aard is als men hem heeft afgeschilderd; hij is evenals alle andere volkeren wie het niet aan verstand ontbreekt, vatbaar om het goede te zien en te omhelzen. Hoofden hebben mij betuigd dat, als men van den aanvang zoo gehandeld had als thans, er nimmer oorlog zoude zijn geweest; dat het hun belang is dat wij op Sumatra gezeten zijn, en zij ons altijd gaarne zullen zien mits wij hun soekoe-bestuur, hunne adats ongeschonden laten. Hoe gelukkig dat ik dit van den aanvang zoo geleerd en begrepen heb. . . . Was ik een oogenblik zwak geweest, en had ik door de aanzoecken, en zelfs door den drang van vele omstandigheden mij laten terugbrengen en had ik eene enkele daad van geweld doen plegen om koelies te verkrijgen, of anderen, dan was wellicht alles voor ons verloren geweest. En nu kom ik tot de gewichtige vraag waaromtrent Uwe Excellentie eene beslissing zal dienen te nemen; zal men dezen staat van zaken nog door het voeren van oorlog verbeteren?"

Na bespreking van de door den Commissaris-Generaal achtergelaten bevelen, die het binnen kort hervatten van den oorlog bedoelden, schreef Van Sevenhoven deswege:

"Ik houd den oorlog, met de middelen die wij aanhanden hebben, zijnde onze militaire macht meest inlanders, waaronder vele zijn die nog in de wapenen moeten worden geoefend, voor zeer gevaarlijk. Onze nieuwe beginselen van bestuur zullen daaronder geweldig verstoord worden, door het requireeren van hulptroepen, levensmiddelen en het groot aantal koelies dat zal noodig zijn om de ammunitie en het geschut te vervoeren, terwijl wij gezien hebben dat de afvalligen niet meer als vroeger met de ons getrouw gebleven Maleiers in oorlog

zijn en wij dus op deze hulpbenden minder dan ooit zullen kunnen rekenen. Ik beschouw den oorlog dus niet als het beste middel om den Maleier tot onze oogmerken te leiden; dit middel is dikwijls erger dan de nabuurschap van vijandelijke landschappen. Ik wijs op de XIII Kota's; sedert 1830 zijn zij met het gouvernement in eene gespannen verhouding, doch welken overlast hebben wij van hen gehad? Zijn zij niet evengoed als de met ons bevriende districten aan onzen handel dienstbaar geweest, halen zij niet bijna al hunne benoodigdheden te Padang en brengen zij daar niet de voortbrengselen van hun land ter markt? Immers ja, en dusdoende zijn zij, zonder eenige opoffering van onzen kant, aan 's lands schatkist dienstbaar. En voeg ik hier dan nog bij het gevaar waaraan wij blootgesteld zijn bij elke mislukte poging, en dat de nog niet met ons bevriende districten niet zoo gemakkelijk te beteugelen zullen zijn als men zich wel verbeeldt. Ook op Sumatra's Westkust geldt de les, reeds in de oudheid gegeven, dat men niet te lang tegen denzelfden vijand moet oorlogen, of hij ziet ons de kunst af; officieren, die sedert vele jaren op de kust geweest zijn, hebben mij verhaald, dat, waar vroeger honderd man soldaten genoeg waren, thans vijfhonderd de handen vol hebben.

„Intusschen bestaat er nog eene tijdsruimte van vier maanden voordat de militaire commandant gereed kan zijn, zooals hij mij gezegd heeft, om aanvallenderwijze te kunnen oorlogen, en dit is trouwens wel na te gaan, daar er bij de 500 recruten pas te Padang zijn aangekomen.

„Ik heb dus den resident en den militairen commandant dringend verzocht om dien tijd waar te nemen om nog eenige districten in onderwerping te brengen, daar hierin voor hen de grootste eer en roem te behalen zou wezen en zij stellig geen grooter dienst konden bewijzen; en hun medegedeeld dat ik bij Uwe Excellentie zoude trachten te bewerken eene beschikking te verkrijgen om het voeren van oorlog en met geweld in onderwerping brengen van de nog afvallige districten zoolang uit te stellen, totdat de resident aan den militairen commandant zoude verklaren, dat alle aangewende pogingen om vrede te verkrijgen vruchteloos waren en dus de militaire macht door geweld die districten in onderwerping zoude moeten brengen „....

Van Sevenhoven had herhaalde malen, zoo bij den militairen commandant als bij majoor De Quay en anderen, geïnformeerd of de zaken door uitstel konden verergeren en in het voordeel van de nog vijandige districten konden verkeerren. Het antwoord was ontkennend;

integendeel, zeide men, „door de vijanden lang in hunnen toestand te laten worden zij meer verdeeld en krijgen zij verdriet over het gedurig posthouden, terwijl ook hunne middelen moeilijker te verkrijgen worden, zonder andere redenen zou zelfs het langdurig aanhouden van den tegenwoordigen toestand hen zelf om den vrede doen vragen. Ik heb dit terstond begrepen, en ook de gedane aanzoeken om vrede bewaarheden deze stelling; ik heb deze daarom geheel op de manier waarop de Maleiers handelen op de lange baan geschoven, mij overtuigd houdende dat zij op het eind gezamenlijk zullen moeten komen „.... „Door uitstel zullen onze troepen behoorlijk geoefend en opgesteld zijn.... terwijl onze beginselen overal zullen werken en hunnen weldadigen invloed verspreiden; het vertrouwen zal toenemen en de afvallige districten zullen geruster tot ons komen. Want wij moeten niet vergeten dat het vertrouwen op onze bedoelingen, en met reden, in Bondjol geheel verloren is.

„Eindelijk, en zou dit bij Uwe Excellentie niet een sterken indruk maken, zullen wij hoogstwaarschijnlijk het geluk hebben, vrede te verkrijgen, daardoor schatten en, hetgeen zooveel meer beteekent, kostbaar menschenbloed sparen, verwoestingen voorkomen, verbittering en onverzoenlijken haat vermijden en — ik mag het niet verzwijgen — rechtvaardig handelen.

„Ik smeeek dus Uwe Excellentie in naam der menschheid, in het dierbaar belang van deze kolonie en van ons bemind moederland, dat het Haar zal mogen behagen te besluiten, den resident en den militairen commandant van Sumatra's Westkust aan te schrijven, het voeren van oorlog zoolang uit te stellen totdat door den resident aan den militairen commandant zal worden te kennen gegeven dat al zijne pogingen om op een vriendschappelijken voet de zaken met de afvallige districten te schikken vruchteloos zijn geweest; intuschen geene pogingen onbeproefd te laten om vrede te verkrijgen en daartoe overal, in de aan ons onderworpen districten, stiptelijk te handelen volgens de beginselen, door den Commissaris-Generaal bij diens besluit van 11 October 1833 n°. 310 voorgescreven, en volgens de daarop gegronde publicatie van den 25 October d. a. v.; voorts alles te vermijden wat het wantrouwen zoude kunnen opwekken, en geheel in den geest te handelen zooals door mij in politieke aanlegenheden gehandeld is. „

Wij hebben thans na te gaan, welke voorschriften gegeven werden omtrent de verhouding van het burgerlijk en het militair bestuur

ter Sumatra's Westkust. Lange heeft (II bl. 7—16) daarvan eene voorstelling gegeven die o. i. niet van eenzijdigheid is vrij te pleiten; en deze quaestie heeft op de verdere gebeurtenissen te grooten invloed uitgeoefend dan dat wij haar met stilzwijgen kunnen voorbijgaan of slechts met enkele woorden kunnen vermelden.

Francis, vernomen hebbende dat Bauer speciale instructiën van Van den Bosch ontvangen had, meende vóór zijn vertrek naar Padang (hij hield zich tijdelijk te Batavia op), den 15ª Februari aan de Regeering de vraag te moeten stellen, of daardoor verandering werd gebracht in de gewone verhouding tusschen de burgerlijke en militaire autoriteiten en, in het bijzonder, of de militaire autoriteit de bevoegdheid zou hebben, offensieve maatregelen te nemen zonder voorkennis van het civiel gezag.

De Gouverneur-Generaal a. i. Baud besliste hieromtrent bij besluit van 3 Maart 1834, La E geheim, ontkennend, op grond der volgende overwegingen:

1°. dat in de missive van den Commissaris-Generaal ¹ aan den luitenant-kolonel Bauer dd. 13 October 1833 n° 354 het volgende voorschrift aan dien hoofdofficier voorkomt: „De heer Raad van Indië Van Sevenhoven zal U bekend maken met alle politieke maatregelen en voorzorgen die te nemen zijn, en het is van Zijn HoogEdel-Gestrenge, dat U de vereischte aanwijzing ontvangen zal, tegen welke volkeren Uwe wapenen aan te wenden „

2°. dat in de missive van den Commissaris-Generaal aan den Heer Commissaris Van Sevenhoven dd. Buitenzorg 24 Januari 1834 n° 68 het volgende is voorgeschreven: ²

„Om diezelfde reden dan ook kan men tot het voorjaar geduld oefenen met de XII Kota's Oedik, Matoea, Andalas, Bondjol; zijn de zaken voor dien tijd vriendschappelijk te schikken dan zal mij zulks aangenamer wezen, anders moeten zij met geweld in onderwerping worden gebracht en mijne instructie, deswege aan den luitenant-kolonel Bauer gegeven, worden gevolgd. Dit is mijne stellige begeerte. „

3°. dat in de instructie voor den luitenant-kolonel Bauer dd. 20 Dec. 1833 n° 467 het volgende voorkomt: ³

¹ Deze was inmiddels naar Europa vertrokken.

² Deze brief is ons niet bekend; waarschijnlijk bevat hij de beschouwingen van Van den Bosch, naar aanleiding van die van Van Sevenhoven dd. 25 December 1833.

³ Deze instructie is ons niet geheel bekend. Men vindt het eerste gedeelte, bevattende politieke en commerciële beschouwingen, grootendeels bij De Stuurs II blz. 135—144; het tweede gedeelte — beschouwingen van militairen aard — bij Lange II blz. 44—45.

„De onderwerping van deze (XII Kota's Oedik, Matoea en Bondjol) blijft dus in de eerste plaats de taak waarmede de luitenant-kolonel Bauer zich als belast kan aanmerken „

en verder :

„Eenmaal besloten zijnde het eiland Sumatra in onderwerping te brengen, moet de zaak met energie, maar tevens met voorzichtigheid worden voortgezet. Het is volgens de opgegeven beginselen dat het doel geacht moet worden het best bereikt te kunnen worden, en het is dan ook dienovereenkomstig dat ik verlangen moet de militaire aangelegenheden gedirigeerd te zien.

„Het spreekt intusschen van zelf dat, zoo de staat van zaken sedert mijn vertrek (van Padang) aanmerkelijk mocht zijn veranderd of wel in de uitvoering zich gebeurtenissen mochten opdoen, niet voorzien, de veldtocht daarnaar zal moeten worden gedirigeerd, hetwelk aan de beoordeeling van den luitenant-kolonel Bauer wordt overgelaten. „

40. dat in de instructie van den luitenant-kolonel Bauer, goedgekeurd bij missive van den Commissaris-Generaal dd. 6 December 1833 n° 430 ¹ aan dien officier het volgende wordt voorgeschreven :

„De militaire commandant zal zich ten aanzien van de verhouding tusschen hem en den ambtenaar, met het hoogste burgerlijk gezag bekleed, gedragen volgens de voorschriften, bepaald bij publicatie van 19 Januari 1830 (Stbl. n° 10) en de circulaire van den commandeerenden generaal van 20 December 1832 n° 161.

50. dat uit het onderling verband dezer voorschriften genoegzaam blijkt dat daarbij geene verandering is gebracht in de gewone verhouding tusschen de burgerlijke en militaire autoriteit, zooals die is beschreven in art. 62 en 60 van het Regeeringsreglement, afgekondigd bij de hierboven aangehaalde publicatie van 19 Januari 1830 (Stbl. n° 10), daar toch de voorschriften, door of uit naam van den Commissaris-Generaal aan den luitenant-kolonel Bauer gegeven, slechts tot het beleid der militaire operatiën betrekking hebben en overigens het stellige voorschrift om, in het geval dat geene vrijwillige onderwerping plaats heeft, de oproerige districten met geweld daartoe te dwingen, eene beslissing is die evenzeer aan de burgerlijke als militaire autoriteit is medegedeeld. „ ²

¹ Van deze instructie — vermoedelijk van het legerbestuur en meer de militaire details betreffende — vinden wij elders geen melding gemaakt.

² Den inhoud van het met deze overwegingen overeenstemmend besluit vindt men bij Lange, II bl. 46—47.

Aldus werd — zooals Lange het noemt — „de militaire commandant aan den leiband van den resident gelegd“, maar in werkelijkheid getracht de verwarring te voorkomen welke een onvermijdelijk gevolg moest zijn van de verschillende instructiën van Van den Bosch; immers waar de resident zich kon beroepen op het regeerings-reglement, de militaire commandant op zijne hiermede niet voldoende rekening houdende instructiën, konden conflicten bezwaarlijk uitblijven, en de politieke leiding — waaraan de militaire toch steeds ondergeschikt moet zijn — diende dan toch wel bij den resident te berusten.

Nauwelijks was intusschen het besluit van 3 Maart L^a E genomen, of Baud vond in eene „zeer volumineuse memorie“, door Van den Bosch achtergelaten en gedagteekend 23 Januari 1834¹, nadere aanwijzingen omtrent de ware meening van het voorkomende in de instructiën voor den luitenant-kolonel Bauer.

„De XII Kota's — zoo schreef Van den Bosch in die memorie — zullen onder ons gebied teruggebracht, en voorts Bondjol veroverd moeten worden. Zoolang daar ons gezag niet zal zijn hersteld, zullen wij steeds in moeilijkheden gewikkeld zijn en bestendig oorlog te duchten hebben; door de weerspannigheid en vijandelijke houding van Bondjol wordt bovendien onze gemeenschap met Rau, de overige Noordkust en de Battalanden afgesneden.

„De luitenant-kolonel Bauer heeft, ter bereiking van evengemeld doel, de vereischte instructiën ontvangen. Gedurende den Westmoesson moet daartoe alles worden voorbereid en het getal troepen op de bepaalde sterkte van 4200 man worden gebracht. Deze macht is voorzeker tot dat doel toereikende. Mocht echter in den loop van dit jaar een getal van 3- à 400 Europeanen uit Nederland aankomen, dan zal het misschien raadzaam zijn die op Batavia te houden, daarbij te voegen een bataljon barisan van Madura en alsdan het geheele 7e bataljon onder de bevelen van den luitenant-kolonel Michiels naar Padang te zenden, als wanneer de zaak met meer spoed en zekerheid in ons belang zal worden beslist. Na den afloop der expeditie kan dat bataljon naar Batavia terugkeeren.

„Zoo het gelukt, Rau gedurende den Westmoesson te behouden, zal, na de verovering van Bondjol, onze krijgsmacht aldaar kunnen worden vermindert en op den voet worden gebracht, bij de organisatie der troepen voor Sumatra's Westkust vastgesteld.“

¹ Opgenomen in de Bijdragen van het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië, van 1864.

„De Gouverneur-Generaal a. i. deelde dit extract uit bedoelde memorie bij kabinetsbrief van 6 Maart 1834, n° 171, aan den legercommandant mede, met opdracht »de noodige voorstellen te doen, naarmate van den loop der zaken op Sumatra, ter verwezenlijking der door den Commissaris-Generaal achtergelaten bevelen, en inmiddels te zorgen dat het 7^e bataljon in den bestmogelijken staat worde gebracht om daarvan desvereischt partij te trekken.»

De legercommandant had blijkens de daarop gevolgde correspondentie groot bezwaar, dat men Java nog meer van troepen zou ontblooten; het getal Europeanen was daar reeds beneden de formatie gedaald en voor het einde van 1834 was geen nieuwe toevoer uit Europa te verwachten.¹

Inmiddels had de Gouverneur-Generaal de reeds vermelde brieven van Van Sevenhoven dd. 15 Maart en 17 April ontvangen, waarin deze ernstig op het bewandelen van den vredelievenden weg aandrong, en een brief van den resident Francis, dd. 9 April, waaruit bleek dat hij met Van Sevenhoven eenstemmig dacht. Verder schreef de luitenant-kolonel Bauer aan het legerbestuur, dat hij een belangrijk incompleet aan troepen had, de laatstgezonden inlandsche soldaten nog meest recruten waren en vele Europeanen, nog niet volkomen van vroegere wonden en ziekten hersteld, spoedig weder onbekwaam zouden worden, zoodat een krachtige toevoer van Europeanen vereischt werd. Bauer verklaarde daarbij dat, naar zijne meening, »het organiseren en oefenen der op de Westkust aanwezige troepen niet vroeger kon gereed zijn en het openen van den veldtocht dus niet eerder kon plaats hebben dan in de maand Augustus 1834».

Baud hield daarop eene conferentie met De Stuers en Van Sevenhoven, waarin beide hunne meeningen nader uiteenzetten: de eerste, dat het bedenkelijk was, den oorlog te heropenen voordat de krijgsmacht in alle opzichten in goeden staat en het vervoer van levensmiddelen, geschut en munitie behoorlijk verzekerd was; de tweede, dat er alle kans bestond om door onderhandelingen verder de pacificatie des lands te verkrijgen.

¹ Bij missive van den Gouverneur-Generaal a. i. dd. 2 September 1833 n° 3 was aan den Minister van Koloniën eene suppletie gevraagd van 850 man wegens geleden verliezen. Daarbij was gezegd dat »de hier en daar verspreide manschappen van het algemeen depôt op verre na niet uit bruikbare manschappen bestaan, maar integendeel voor een groot gedeelte menschen zijn die opgehouden hebben voor den actieven dienst geschikt te wezen.» Het getal Europeanen, bekwaam om tot onderofficier, vooral tot fourier en sergeant majoor, bevorderd te worden, was »zeer schaarsch.»

Op grond van een en ander besliste Baud, bij besluit van 2 Mei 1834 n° 1 ¹ dat, met wijziging in zoover van de bevelen van Van den Bosch, tot wapengeweld tegen de „weerspannige districten van de XII Kota's Bovenlanden, Matoca en Bondjol“ niet zou worden overgegaan voordat al de daartoe gevorderde middelen aanwezig zouden zijn; dat de resident intusschen zou trachten het beoogde doel door onderhandelingen te bereiken en de militaire commandant geene offensieve maatregelen hoegenaamd zou mogen nemen zonder daartoe door den resident uitgenoodigd te zijn.

De ondervinding heeft doen zien dat dit besluit — door Lange hevig afgekeurd — inderdaad een wijs besluit was. Door zich — zooals beneden zal blijken — aan dat besluit niet te storen en den oorlog ontijdig te heropenen, heeft de luitenant-kolonel Bauer onze stelling in de Bovenlanden in een allerongelukkigsten toestand gebracht, die eerst na de uiterste inspanning, zoo van de burgerlijke ambtenaren als van de krijgsmacht, met den val van Bondjol in Augustus 1837 ten onzen voordeele keerde. Het is licht mogelijk dat door onderhandelingen *alleen* het beoogde doel niet geheel zou zijn bereikt geworden; maar dit te bereiken door wapengeweld *alleen*, met eene daarvoor op den duur onvoldoende krijgsmacht, was zeker nog een veel moeilijker taak. Wanneer de onderhandelingen, die in de eerste maanden van het jaar 1834 een gunstig resultaat beloofden, waren voortgezet, dan had men later, wanneer wapengeweld dan nog noodig was geweest, zoowel in staatkundigen als in militairen zin, beter voorbereid en met meer kracht kunnen optreden.

Maar wij loopen, met deze beschouwingen, de gebeurtenissen vooruit.

In de maand April werd de rust verstoord in de afdeeling Boea, waar de Radja di Boea, na de gebeurtenissen van Mei 1833, rondzwierf en onrust stookte. In den nacht van 27 op 28 April 1834 werd een driewerf herhaalde aanslag op onzen post te Boea afgeslagen.

De majoor De Quay werd, tot verdrijving der opstandelingen, met 40 Europeesche en 120 inlandsche soldaten, van Fort de Kock derwaarts gezonden; hij slaagde er in, de geheele landstreek weder in onderwerping te brengen (1—11 Mei 1834) ². Kort na deze expeditie

¹ Dit besluit is *in extenso* opgenomen door De Stuers, II bl. 26—33. Lange (II blz. 53—54) deelt alleen de beslissing mede, zonder den belangrijken considerations, dien wij boven in enkele regels hebben trachten samen te vatten en die voor eene juiste appreciatie niet kan worden gemist.

² Nadere bijzonderheden vindt men bij Lange, II bl. 50.

werd hij ziek, en in de maand Juni ontviel deze hoofdofficier aan het leger, waarvan hij onder de moeielijkste omstandigheden een sieraad was geweest.

Korten tijd daarna trok Baros de aandacht. Die plaats werd onophoudelijk geteisterd door de Atjehers, die zich te Batoe Grigi, aan de monding der rivier, genesteld hadden en den slavenhandel en zeeroof op eene „alleszins in het oog loopende wijze“ in de hand werkten. Tengevolge daarvan verzochten de inlandsche hoofden van Baros „herhaaldelijk en dringend“ om bijstand en om eene bezetting aldaar.

De posthouder te Tapanoeli ondernam nu eene expeditie tegen de Atjehers met eenige inlandsche vaartuigen; deze expeditie mislukte echter geheel.

De resident, met een en ander in kennis gesteld, noodigde den militairen commandant uit, eene macht van 150 man te zijner beschikking te stellen tot het in bezit nemen van Baros en om aan het hoofd dier expeditie een officier te plaatsen welke, uithoofde van het bestaand gebrek ambtenaren, voorloopig met het civiel bestuur zou kunnen worden belast.

Hij gaf van een en ander (missive van 30 Juni 1834 n°. 27) kennis aan de Regeering en verzocht op zijne handeling goedkeuring; zoowel omdat zij in overeenstemming was met het door Van den Bosch aangegeven plan van uitbreiding op Sumatra, als omdat het noodzakelijk was de Battasche radja's ontzag in te boezemen en de onzekerheid weg te nemen waarin zij tot nog toe, met opzicht tot onze rechten op Baros en onderhoorigheden verkeerd hadden.

Hetgeen intusschen in de Padangsche Bovenlanden was voorgevallen, verhinderde de uitvoering der beraamde plannen; en de Regeering besliste (besluit in Rade dd. 21 November 1834 n°. 15): dat, hoezeer het bezetten van Baros moet worden beschouwd als strookende met de bedoelingen van den afgetreden Commissaris-Generaal, het oogenblik daartoe slecht gekozen was; en bijaldien het plan nog niet was uitgevoerd, daaraan geen gevolg moest worden gegeven voordat de vrede in de Padangsche Bovenlanden zou zijn hersteld. Intusschen moest de resident „bij den vorst van Atjeh pogingen aanwenden tot beteugeling en verdrijving van zijnen kant, van zijne zich in Baros genesteld hebbende onderdanen, die door eene doelmatige beschikking over de aanwezige vaartuigen zooveel mogelijk buiten de gelegenheid moesten worden gesteld om de bevolking en den inlandschen handel te benadeelen.“ De handelingen van den posthouder te Tapanoeli werden „alleszins afgekeurd, vermits

die ambtenaar alvorens tot het nemen van offensieve maatregelen tegen Batoe Grigi over te gaan, zich had behooren te verzekeren dat de te zijner beschikking staande middelen daartoe geheel toereikende waren."

Wij zullen thans, in het volgend hoofdstuk, nagaan welke wending de zaken inmiddels in de Bovenlanden hadden genomen.

ZEVENDE . HOOFDSTUK.

Onderhandelingen met de vijandelijke landschappen. — Voorstel van Bauer om Matoea bij verrassing te nemen, door Francis afgeslagen. — Bauer zet niettemin zijn plan door op grond van het besluit van een kriegsraad. — Verslag van de verrassing van Matoea en wat daarna geschiedde. — Onderwerping van Toewantoe Nan Tinggi. — Post opgericht te Bambang. — Verslag van Bauer over den algemeenen toestand in Juli 1834. — Beschouwingen van Francis over Bauer's handelingen. — Oordeel van den generaal De Stuers. — De meening van den Gouverneur-Generaal Baud. — Diens beslissing, waarbij de eigendunkelijke handelingen van Bauer worden afgekeurd. — Waarom deze niet werd vervangen. — Goedkeuring zijner handelingen door Van den Bosch, optimistische verwachting van deze. — Aanvallen op onzen post te Bambang.

In weerwil der bevelen van het Gouvernement en de herhaalde vertoogen van den resident opende de luitenant-kolonel Bauer in de maand Juni de militaire operatiën.

Francis schreef den 30ⁿ Juni, particulier, over den toestand en de toedracht der zaak het volgende aan den Gouverneur-Generaal a. i. Baud:

„Eenige hoofden van Matoea en omstreken hebben reeds bij het aanwezen alhier van den Heer Raad van Indië Van Sevenhoven herhaaldelijk aanzoek gedaan om in onderwerping te mogen komen; maar daar de heerschende verdeeldheid onder de hoofden dezer landschappen nog eene militaire tusschenkomst noodig maken zou, oordeelde men het raadzaam de inwilliging van hun verzoek nog tot een gunstiger tijdstip uit te stellen. Later ontving ik den last van het Gouvernement om, de voetstappen van den Heer Raad van Indië Van Sevenhoven volgende, door onderhandelingen eene algemeene bevrediging te beproeven. Hiertoe maakte ik dadelijk gebruik van de goede gezindheid onder de vijandelijke hoofden, en zond mijne zendelingen naar de onderscheidene afgevalen landschappen, tot Bondjol toe, om de onderhandelingen aan te knopen en tot eene algemeene pacificatie te geraken. Onder deze omstandigheden kwam de luitenant-kolonel Bauer uit de Bovenlanden te Padang

aan en berichtte hij mij dat hij met de meeste geheimzinnigheid eene onderhandeling met de hoofden van Matoea had geopend, en reeds den dag bepaald had om die plaats bij verrassing te nemen, toen de ontvangst van het besluit van 2 Mei jl. n°. 1 hem in zijn voornemen verhinderde. Hij verzocht hierop mijne toestemming ten einde dat ontwerp alsnog te kunnen uitvoeren, daarbij te kennen gevende dat eene weigering het leven van de hoofden die met hem onderhandeld hadden in gevaar brengen zou.

„Ik behoef Uwe Excellentie niet te zeggen, hoezeer dit bericht mij verontrustte door te ontwaren dat, ondanks het besluit van 3 Maart La E, waarbij het hoogste gezag alhier aan mij wordt toegekend, de luitenant-kolonel Bauer, geheel buiten mijn weten, onderhandelingen met den vijand had aangeknoopt, en ook vijandelikheden zoude hebben aangevangen. Maar, om de goede verstandhouding niet te storen welke tusschen ons dient te bestaan, heb ik hem mijne gevoeligheid hierover niet laten blijken, en heb ik er mij toe bepaald, in loco te gaan onderzoeken in hoever het noodzakelijk zoude zijn, aan het voorstel om Matoea te nemen gevolg te geven. Dienvolgens begaf ik mij naar de Bovenlanden (27 Mei), en de overste Bauer volgde mij den dag daarna.

„Te Fort de Kock aangekomen, liet ik de zendelingen van Matoea, die met den luitenant-kolonel hadden onderhandeld, voor mij komen, en in eene samenspraak met hen, in tegenwoordigheid van den overste Bauer en den heer Van den Berg, overtuigde ik den heer Bauer dat het innemen van Matoea gevoegelijk kon worden uitgesteld, zonder eenig gevaar voor het leven der hoofden die met hem in onderhandeling waren getreden, en verzocht ik hem alzoo geene vijandelikheden aan te vangen voordat ik nader deswege schrijven zou. Daarna begaf ik mij naar Goegoeq Sigandang om de aankomst of nadere berichten van mijne zendelingen uit de vijandelijke landen af te wachten. Na eenige dagen toevens aldaar ontving ik tijding van mijne zendelingen dat, behalve de hoofden van Bondjol, waarmede zij bezig waren te onderhandelen, de overige vijandelijke hoofden zich reeds verklaard hadden, in onderwerping te willen komen, terwijl de zendelingen der hoofden van Matoea een geheelen nacht bij mij hebben doorgebracht en mij de verzekering gaven dat Matoea zich niet-alleen nimmer tegen ons zoude verzetten, maar ook bereid was dadelijk in onderwerping te komen.

„Aldus mij van de goede gezindheid der vijandelijke hoofden overtuigd hebbende, heb ik gemeend te moeten besluiten den heer Bauer

beslist te verzoeken geene vijandelijkheid tegen Matoea aan te vangen . . . daar zulks het leven mijner zendelingen in gevaar zoude kunnen brengen (9 Juni).

„Den dag daarop ontving ik nadere berichten van mijne zendelingen, meldende dat ook de hoofden van Bondjol genegen waren zich aan het Gouvernement te onderwerpen, en dat zij waren overeengekomen om, op den 13^a dezer, onder het slachten van karbouwen, de voorwaarden te bepalen waarop de algemeene onderwerping van alle de vijandelijke landschappen zoude plaats hebben.

„Ik verheugde mij reeds over dezen gelukkigen toestand van zaken, die mij het aangename vooruitzicht gaf om, zonder bloedstorting of kosten voor den lande, de algemeene rust en vrede alhier hersteld te zien, toen ik onverwacht ziek werd en naar de benedenlanden moest vertrekken, de verdere behandeling dezer zaak aan de heeren Van den Berg (in de bovenlanden) en Intveld (in de benedenlanden) overlatende.

„Op mijn vertrek staande van Goegoeq Sigandang, ontving ik een brief van den heer Bauer, te kennen gevende dat hij bericht had ontvangen dat de Rauenaren vijandelijkheden hadden ondernomen tegen de onzen in Mandailing en het Fort Elout was ingesloten, en waarbij hij mij uitnoodigde eenen kriegsraad te Fort de Kock te komen bijwonen ¹. De staat mijner gezondheid liet echter niet toe mijne reis naar Padang uit te stellen, en ik zag ook geen gevaar voor ons grondgebied, te meer daar ik, noch van den civielen commandant van Natal, noch van dien te Mandailing eenig bericht van den bedoelden aanval ontvangen had. Ik vervolgde dus mijne reis, in de vaste veronderstelling dat de kriegsraad geene maatregelen zoude nemen in strijd met de bevelen van het Gouvernement, en dat in ieder geval, onder zulke gewone omstandigheden, de luitenant-kolonel geen besluit van dien raad zoude ten uitvoerleggen alvorens mij daarin te kennen.

„Doch, hoe groot was mijne teleurstelling in deze verwachting, toen ik kort daarop de tijding ontving van den luitenant-kolonel, dat de kriegsraad besloten had om, ten voordeele van onze bezetting te Mandailing, eene diversie aan deze zijde te maken en ook de noodige militaire operatiën tegen Matoea reeds waren bevolen!”

¹ In dezen brief, dd. 12 Juni 1834, n° 382, is van eene verrassing van Matoea geen sprake; Bauer meldt alleen dat hij, naar aanleiding van het bericht van kapitein Van Beethoven, den volgenden dag een kriegsraad beleggen en zich naar diens uitspraak gedragen zal.

Wij moeten thans het relaas van Francis voorloopig afbreken, om te vermelden wat intusschen van militaire zijde was verricht.

Bauer had besloten, de verrassing van Matoea in den nacht van 23 op 24 Mei te beproeven, doch den 19ⁿ Mei ontving hij het geheim besluit van 2 Mei „waardoor hem de handen vastgebonden waren.“ Hij was toen, den 21ⁿ Mei, naar Padang gegaan om met den resident te spreken, doch deze weigerde later zijne toestemming, zooals Bauer schrijft „onder allerhande voorwendfels.“

Doch in den laten avond van 12 Juni ontving deze „het dringend verzoek om hulp“ van den kapitein Van Beethoven, die in het begin des jaars den majoor Eilers als commandant der Noordelijke afdeeling vervangen had.

Wat de berichten van Van Beethoven behelsden, is niet geheel duidelijk. De luitenant Dresse, civiel en militair commandant van Natal, schreef dd. 8 Juni n° 12 alleen dat Toewankoe Tamboesei den 30ⁿ Mei in Groot-Mandailing was binnengekomen. Van Beethoven had hieromtrent den 2ⁿ Juni gerapporteerd; die brief is ons onbekend gebleven, vermoedelijk werd daarbij versterking verzocht wegens de vele zieken en de onbetrouwbaarheid der hulptroepen. Den 5ⁿ dringt hij nader daarop aan „onder opmerking dat, zoo de vijand in Groot-Mandailing mocht komen de overhand te verkrijgen, deze westelijke omtrek en de correspondentie van Natal met Fort Sevenhoven afgesneden zou zijn.“

Op deze berichten belegde Bauer den volgenden ochtend ten 8 ure een kriegsraad, waarvan het procesverbaal, eenigszins verkort, aldus luidt:

„Tegenwoordig zijn: de luitenant-kolonel Bauer, president; leden: de kapiteins Van Steenberg, Krafft en Roth, de 1^e luitenants Sutherland en Moltzer, de 2^e luitenant-adjutant Stuten; secretaris de 1^e luitenant van Riet.

„De president deelt mede:

- 1°. instructie van den Commissaris-Generaal;
- 2°. Extract geheim besluit van den Gouverneur-Generaal a. i.
voor zoover deze mededeeling noodig was;
- 3°. Den staat van zaken in de Padangsche Bovenlanden en die in de Noordelijke afdeeling, de pas ontvangen brieven van kapitein Van Beethoven en van luitenant Dresse.

„Nadat de president aan de leden gevraagd had of zij genoegzaam ingelicht waren en die vraag met ja beantwoord was, vroeg de president aan het jongste lid en zoo vervolgens, of zij van oordeel

waren of aan de gevraagde hulp van den kapitein Van Beethoven in de gegeven omstandigheden gevolg zouden moeten worden gegeven, en op welke wijze zij dachten dat men de meest gepaste hulp aan onze in de Noordelijke afdeeling bedreigde troepen kon toebrengen.

Na rijp overleg worden de stemmen als volgt opgenomen: (volgt verklaring van alle leden dat zij het 't beste achten, Matoea bij verrassing te nemen om daardoor eene diversie teweeg te brengen, en verder „om uit de benedenlanden en uit de L Kota's vertooningen te maken om daardoor meer klem aan die diversie bij te zetten, mits men zich aan geene der beide zijden aan gevaar blootstelt“).

Het blijkt niet, of de leden iets wisten van de met den resident gevoerde correspondentie en overigens, ook omtrent den stand der onderhandelingen, voldoende ingelicht waren. Voor den onpartijdigen beoordeelaar geeft het houden van den krijgsraad den indruk, dat de toelig is geweest, het eens beraamde plan tot verrassing van Matoea in weerwil van alle tegenkanting door te zetten. In ieder geval was o. i. de beslissing, of Bauer in strijd met de bevelen der Regeering zou behooren te handelen, eene zaak die aan hem-zelfen, niet aan een „krijgsraad“ toekwam.

Beneden zal blijken, hoedanig het oordeel van legerbestuur en Regeering was over Bauer's besluit om, in overeenstemming met het eenparig gevoelen van den krijgsraad, „eene diversie ten faveure onzer bedreigde kameraden“ te beproeven en daartoe Matoea bij verrassing te nemen, „wat in den geest zijner instructie viel, waaronder de bevolking niet het minst zou lijden en waarnaar die van Agam zelfs verlangde.“

Omtrent de verrassing van Matoea en hetgeen daarna verricht werd, zijn achtereenvolgend door Bauer opgesteld:

- 1°. een voorloopig rapport, dd. Matoea 15 Juni n°. 411;
- 2°. missive van Matoea, dd. 24 Juni n°. 430;
- 3°. id. dd. Bambang, 2 Juli n°. 463, en
- 4°. een meer gedetailleerd rapport, dd. Matoea, 14 Juli n°. 508.

Lange (II, blz. 57—59) schijnt slechts het eerste dezer stukken gekend te hebben en is, daardoor waarschijnlijk, oppervlakkiger in zijn verhaal dan elders. Zulks geeft ons aanleiding, uit de vier genoemde bescheiden hier, met de eigen woorden van Bauer, een uitvoeriger overzicht der verrichtingen te doen volgen.

„In den nacht van 13 op 14, en ook op den 14^{den} Juni marcheerden de troepen van Fort de Kock, Soengei toewah, Koriri, Bassoh en Goegoeq Sigandang op de bepaalde tijdstippen geregeld en in alle stilte af. De tot den onmiddellijken aanval bestemde troepen waren: het rechterhalf 1^e bataljon infanterie, gecommandeerd door den kapitein Roth, en een detachement der 7^e compagnie algemeen depôt (kapitein Van Steenberg), van Fort de Kock, en linkerhalf 1^e bataljon infanterie (kapitein Krafft) van Soengei toewah.

„Laatstgenoemd officier had in last, met zijne colonne een groot half uur vóór den dag voor de linie bij Matoea ilir tot den aanval gereed te staan, terwijl Bauer van zijne zijde op hetzelfde uur en tot hetzelfde einde voor de liniën van Matoea lor zou zijn; met het aanbreken van den dag zou de aanval gelijktijdig beginnen en krachtig worden doorgezet.

„Maar de duisternis, de reeds slechte en door de aanhoudende regens schrikkelijk bedorven wegen en de hindernissen die wij ontmoetten, waren oorzaak dat ons reeds de dag overviel voordat ik, met de voorwacht, nog Pantar had kunnen bereiken; de vijand kon ons nu in de verte zien aankomen en de grootste hinderpalen moesten nu nog overwonnen worden.

„De troepen, die man voor man het karbouwengat bij Pisang moesten passeeren, waren nog palen ver uit elkander; en alzoo was de goede uitslag zeer onzeker, doch nu deze weg eenmaal ingeslagen was, en om zooveel moeite niet te vergeefs te doen, besloot ik te volharden en gaf ik last aan de voorwacht, om met den meesten spoed op de haar aangewezen punten aan te rukken en desnoods de wachthebbende manschappen met inspanning van alle krachten te verdrijven.

„Het 1^e peloton flankeurs, onder de orders van den 2ⁿ luitenant Damas, gevolgd door een peloton pionniers onder de orders van den 2ⁿ luitenant der artillerie Gropp, kwam, na reeds eenige obstacles overwonnen te hebben, op eens voor een recht op en neer afgestoken, 68 voet diep, 131 voet breed ravijn; ook deze hindernis hield onze brave manschappen, door hunne moeilige officieren voorafgegaan, in de eerste drift niet terug. Om de later aangekomen meer bedaarde manschappen der colonne in het ravijn te krijgen, was het noodig, van alle aanwezige officieren de sjerpen aan elkander te knoopen en daarmede man voor man af te laten. Aan de andere zijde was het ravijn minder steil, en werden door de pionniers eenige trappen ingekapt waartegen de manschappen wederom opklommen.

„De 1^e luitenant-adjudant Sutherland heeft met het 2^e peloton der voorwacht rechts van het bekende plateau de linie bekropen en ook gelukkig de grootste moeielijkheden overwonnen. De wachthebbende manschappen hadden slechts den tijd om hunne geweren af te schieten; doch binnen de linie, tegenover genoemd plateau en te Matoea lor, heeft zich de vijand verzameld en wel ziende dat de voorwacht, bestaande uit 60 geweerdragende manschappen, niet spoedig gevolgd kon worden, zijnde daarenboven nog wat verspreid, op deze met den klewang in de hand, een hevigen aanval gedaan en haar zelfs voor een oogenblik aan het wijken gebracht. Doch de luitenant Sutherland heeft onmiddellijk de voorwacht doen sluiten en toen op zijne beurt den vijand met geveld geweer verspreid. Tegelijkertijd deed de vijand eenen uitval uit Matoea lor op een 50-tal der eerst aangekomen manschappen die ik, tot dekking der verder aankomenden, tegenover die plaats verzameld had. Ik zond dadelijk den kapitein Roth met eene kleine versterking naar de voorwacht, en den inlandschen kapitein Raden Tommoggong Prawiro di Porro en den 2ⁿ luitenant Wirtgen van het algemeen depôt tegen den uitval uit Matoea lor af; zij slaagden er weldra in, den vijand te verdrijven en drongen met hem de kampong binnen.

„De vijand trok zich nu in alle richtingen terug; de kapitein Roth, die zich nu met de voorwacht vereenigd had, trok tot aan den grooten boom op den pasar door en vatte daar post. Hier vereenigden zich vervolgens het rechterhalf 1^e bataljon en het detachement der 7^e compagnie van het algemeen depôt.

„Ten elf ure ontving ik een briefje van kapitein Krafft, die mij meldde dat hij, na acht uren onophoudelijk over een allerellendigsten weg gesukkeld te hebben, eerst om 9 uur voor Matoea ketjil was aangekomen, waar de bevolking nog onder de wapenen stond. Hij vertoonde toen zijne macht, en zond zijn gids in de kampong, met last deze te openen, hetwelk ook dadelijk geschiedde; vermoedelijk was onze komst op de pasar van Matoea den bewoners van Matoea ketjil reeds bekend.

„De artillerie was den 13ⁿ, ten 11 uur 's avonds, van Bassoh afgemarcheerd, en kon eerst, na alle inspanning, in den namiddag van den 15ⁿ ons bivak te Matoea bereiken, hoewel ik van mijne zijde nog met het peloton pionniers een weg voor het kanon had laten maken; met de artillerie kwamen ook pas de rijpaarden. Nadat nu alle troepen vereenigd waren, heb ik ze in drie mobiele colonnes geformeerd, n. l.

- 1^e colonne (kapitein Roth), het rechter half 1^e bataljon infanterie en de 1^e sectie artillerie;
- 2^e colonne (kapitein Krafft), het linker half 1^e bataljon infanterie en de 2^e sectie artillerie;
- 3^e (reserve-) colonne (kapitein Van Steenberg), de beschikbare troepen der 3^e, 7^e en 8^e compagnie alg. depôt, 1 houwitaer op bres-affuit en 1 zesponder.

„De beschikbare manschappen der 2^e en 10^e compagnie algemeen depôt formeeren de colonne der Padangsche Benedenlanden onder de orders van den 1^a luitenant Dommers; zij zijn van Priaman afgemarcheerd en hebben Loeboeq Bassoeng bezet; een detachement der 6^e compagnie, met de Maleiers der L Kota's onder de orders van den 1^a luitenant Schouten, heeft eene vertooning gemaakt naar het Noord-westen en is daarna weder ingerukt; hier zoowel als in de Benedenlanden is niets van belang voorgevallen.

„De bevolking van den linkeroever van de kali Massang is door onze plotselinge verschijning op den pasar van Matoca en de vertooning eener aanzienlijke macht aldaar zoo verschrikt, dat zij zich overal, uren ver voor ons uit, onderworpen en dadelijk aan de wegen gewerkt heeft.

„Den 16ⁿ kwam de Toewankoe nan Tinggi van Soengei poear (fort Vermeulen Krieger), hoofd van 8 der XII Kota's — de overige 4 hadden zich reeds onderworpen — mij spreken. Onze troepen stonden voor eene inspectie gereed. Ik had toen de schoonste gelegenheid hem onze gezamenlijke macht te vertoonen; hij beloofde mij den 19ⁿ terug te komen om zich te onderwerpen, wat dan ook geschied is.

Volgens afspraak met Toewankoe nan Tinggi zou ik den 25ⁿ het fort Vermeulen Krieger bezetten, doch tengevolge van valsch alarm, dat de Padries met eene belangrijke macht over de Massang getrokken waren, ben ik reeds den 24ⁿ derwaarts getrokken.”

Maar de ligging van het „gewezen fort” Vermeulen Krieger beviel Bauer „zeer slecht”, daar het van drie zijden van nabij zeer sterk gedomineerd werd en om die reden onhoudbaar was; bovendien lag het slechts 2½ uur van Matoca en te ver van de kali Massang.

Hij maakte derhalve den 26ⁿ Juni „eene verkenning tot dicht bij de rivier, doch vond langs den geheelen bergachtigen weg geen plaatsje, dat vlakke genoeg had om het kleinste fortje op te bouwen”; eindelijk vond hij, op een half geweerschot ten oosten van Bambang, 1½ uur voorbij het fort Vermeulen Krieger en half zoo ver als dit

fort van de rivier verwijderd een terrein, dat ook wel gedomineerd werd maar hiertegen gedekt kon worden. Eene hier gebouwde versterking zou het voordeel hebben, de XII Kota's en de VII Loerah's te beschermen en een goeden voorpost, slechts $1\frac{1}{2}$ uur van de rivier, op te leveren; zij zou daarom gebouwd, met 100 man der 8^e compagnie algemeen depôt bezet en goed van levensmiddelen voorzien worden. Bij een eventueel vooruitgaan zou Bambang dan een depôt vormen voor leeftocht en munitie.

Het fort — een vierkant van 120 voet zijde met twee cirkelbastions — was den 2ⁿ Juli 's avonds gesloten. De vijand had alleen in den ochtend van 1 Juli den arbeid met eenige geweerschoten verontrust. De geest der bevolking was hier slecht, de onzen ondervonden weinig of geen medewerking; de manschappen moesten de materialen zelf aanhalen en de gebouwen enz. zelf maken, zelfs het gras moest door de onzen gesneden en alle verzendingen geëscorteerd worden, aangezien de gemeenschap niet vrij was; eenige kwaadwilligen hadden een djagang-secar vermoord. Een extra-oorlam daags maakte alles weder goed, en de manschappen waren, niettegenstaande al dat werk, voortdurend met den besten geest beziel.

De kampong Kota Tinggi, die noordwaarts van Bambang en het dichtst bij de Massang gelegen was, was de eenigste die weigerde in onderwerping te komen; opgestookt door de Padries van de overzijde der rivier, had zij eene sterke stelling in het bosch in alle haast versterkt en daar haren voorraad levensmiddelen geborgen. Den 9ⁿ Juli zond Bauer den kapitein Van Steenberg en met een detachement van 120 man derwaarts, vergezeld van den gecommiteerde van de Padangsche Bovenlanden, den Heer Van den Berg, en den Toewankoe nan Tinggi. De vijand stond gereed om de onzen af te wachten; alle vermaningen van hunnen Toewankoe waren vruchteloos, maar toen de onzen de bajonetten opsloegen en de hoornblazers gereed stonden om den stormmarsch te blazen, verlieten zij zonder slag of stoot hunne sterke stelling, genaamd Krakou; de onzen maakten toen eenig hoornvee buit en verbrandden de pas opgeslagen hutten, waarin veel padi geborgen was.

De terugmarsch werd daarop aangenomen; reeds den volgenden dag kwamen de gezamenlijke hoofden van Kota Tinggi vergiffenis vragen en zich onderwerpen.

Den 11ⁿ Juli kon het fort te Bambang, dat reeds in een goeden staat van verdediging was, aan zich-zelf worden overgelaten, met eene voorloopige bezetting van 156 man, welke voor 53 dagen van

vivres en van eene goede hoeveelheid munitie voorzien was. Het was bewapend met een 6- en een 1½ pponder, en een handmortier.

Het oude fort Vermeulen Krieger, ten noorden van een zeer diep en steil ravijn gelegen, en waarin eenige kwaadwilligen de van deze zijde aankomende troepen zouden kunnen afbreuk doen, werd, in overleg met Toewankoe nan Tinggi, den 12 Juli geheel geslecht.

En hiermede, schrijft Bauer „vermeen ik het doel om eene diversie om de Noord te bewerkstelligen te hebben bereikt.“

Den 13^a Juli keerden de troepen der 2^e en reserve-colonne naar hunne standplaatsen terug. Bauer bleef vooreerst nog met de 1^e colonne en die der Benedenlanden mobiel, en wilde met deze troepen in de districten van de Danau en de Benedenlanden eenige vertooningen maken, ten einde de wegen, die daar nog overal verkapt en onbruikbaar waren, te laten herstellen en alzoo de gemeenschap overal te openen, de nieuw aangewonnen districten te consolideeren en den vijand, aan de overzijde der rivier, in échec te houden.

Gedurende den korten tijd der operatiën — 14 Juni tot 13 Juli — hadden de troepen veel dienstijver betoond en waren zij steeds met den besten geest beziel. Zij hadden eenige zeer moeilijke marschen en bewegingen gemaakt, drie bivaks gebouwd, waarvan een gedeeltelijk versterkt was, 2 nieuwe versterkingen in staat van verdediging gebracht en met de hoogst noodige gebouwen voorzien, en een fort geslecht. Aan al deze werken had geen Maleier de hand geslagen; die van Matoea en Andalas hadden al de materialen bezorgd, doch die van Bambang slechts eenige bamboezen en eenige bossen alang-alang; alle benoodigde materialen van een 100 voet lange kazerne en van een kruitmagazijn waren, op dat weinige na, door onze manschappen aangebracht.

Was Bauer in het algemeen zeer tevreden geweest over de troepen, bijzondere melding moest hij maken van de 3 pelotons der voorwacht; deze hadden zoo goed gehandeld, dat voor de achterwacht niets meer te doen overbleef: de 3 officieren — Sutherland, Damas en Gropp — waren de hunnen, zoowel voor den vijand als in de volharding bij de te overwinnen moeilijkheden, overal „met het beste exempel voorgegaan.“¹

¹ De verrassing van Matoea was zeker, uit een militair oogpunt, een schoon wapenfeit. De heer S. Muller, die in 1834 Sumatra's Westkust doorreisde, schreef in zijn dagboek (zie Berichten over Sumatra, Amsterdam G. J. A. Beyerinck, 1837, bl. 13):

... „Wij hadden op onzen weg op nieuw de gelegenheid, de ontzettende ver-
5e Volgr. IV.

De troepen waren den 14ⁿ Juli zoo opgesteld, dat het 1^e bataljon infanterie, 250 bajonetten van het algemeen depôt en de halve batterij in een halven dag zich konden verzamelen.

„De opinie der ons toegedane hoofden” was dat, wanneer de Massang aan de monding goed geblokkeerd werd, Bondjol, zooals het nu ingesloten was, het niet lang zou kunnen houden en waarschijnlijk in onderwerping komen moest” (rapport van 2 Juli).

Intusschen had Bauer een 200-tal manschappen, waaronder 100 oude soldaten der 1^e en 2^e compagnie van het algemeen depôt, alsmede eenige artilleristen, naar de Noordelijke afdeeling gedirigeerd; onze troepen waren daar voldoende van vivres voorzien (rapport van 15 Juni).

Na afloop der bovenverhaalde verrichtingen zond Bauer, dd. 24 Juli 1834 n° 551, het volgende verslag van den algemeenen toestand aan den commandant van het leger:

„Door de onlangs ten faveure der aangevallen troepen om de Noord plaats gehad hebbende diversie is aan den, mij door Zijne Excellentie den Commissaris-Generaal opgedragen last grootendeels voldaan.

„Uit het volgende zal UHedG. ontwaren in welken voordeelligen staat zich thans deze kust bevindt.

„In de zuidelijke afdeeling is voortdurend alles rustig en stil.

„In de Padangsche Bovenlanden hebben nog, in de eerste maanden van het loopende jaar, eenige rondzwerfende doebalangs van den

sterkingen te bewonderen, welke Matoea reeds van nature zoo buitengewoon begunstigen en die door kunst en moeite tot eenen verbazenden staat van verdediging zijn toegerust. Wanneer men door de vele honderde voeten breede en diepe ravijnen komt, welke dit district ten O. en N. O. bepalen, en daarbij de geweldige inkap-pingen, dikke aarden borstweringen en ondoordringbare bamboe doerie-heiningen ziet, die langs de steile wanden op alle maar eenigszins toegankelijke plaatsen aan-gebracht zijn, dan moet men waarlijk de moedvolle onderneming ten hoogste be-wonderen, die ons gelukkig het wederbezit van deze landen heeft verzekerd.

„De bewoners van Matoea waren toen overal druk bezig aan het bebouwen van hunne rijstvelden, en schenen zich den veranderden staat en het nieuwe bestuur in hun midden weinig aan te trekken. Zij hadden ook bij en na de wederinneming weinig of bijna niets geleden en verloren, doordien de dappere overste Bauer alle weerwraak en buitensporigheid, waaraan zich de soldaat in Indië, en vooral de inlandsche, bij soortgelijke gebeurtenissen zoo gaarne overgeeft, ten strengste had verboden, en dezen menschlievende maatregel door wijs beleid en een goed opzicht had weten te handhaven” ...

... „Het nieuwe fort van Matoea ligt niet ver N. W. van het dorp oud- of groot-Matoea, te midden eener vrije en mooie grasvlakte. alwaar vroeger door de Maleiers markt gehouden werd. Het klimaat is er frisch en gezond”

gebannen regent van Tanah datar hier en daar, doch vooral in de buurt van Fort Van der Capellen, het land verontrust; doch sinds de in Boea's omstreken plaats gehad hebbende affaires is aan den geheelen rechtervleugel alles zeer stil. Hadji Ismael, die werkelijk toen door een schot in den hals getroffen werd is, naar men verzekert, naar den overwal gevlucht. De Toewankoe di Talang heeft zich onderworpen en de Radja di Boea, wiens volk thans geheel onderworpen is, zal wel spoedig het voorbeeld van genoemden Toewankoe moeten volgen.

„In het centrum de L Kota's en Agam is alles bijzonder wel; de Agammers hebben zich bij de onlangs afgeloopen bewegingen zeer gewillig betoond.

„Van de VII Loerahs zijn de 4 aan onze zijde, n. l. Moiro, Sipinang, Paraman en Paloepoe di tinggi — deze kampong ligt alreeds aan den rechteroever der kali Massang — in onderwerping; de 3 overigen hebben nog te veel te vreezen van den vijand, doch komen zeker bij eene eventueele voorwaartsche beweging mede in onderwerping.

„Matoea en de XII Kota's zijn door onze troepen bezet; 8 der laatstgenoemden waren in het begin onwillig, doch thans leveren zij de van hen tegen betaling gevorderde materialen en werken zij aan de wegen.

„De Danau-districten of X Kota's, liggende tusschen het door ons bezette Loeboeq Bassoeng en Matoea, hebben zich van het begin af zeer gewillig getoond en de wegen voor ons geopend. De troepen uit de benedenlanden hebben reeds eenige bewegingen in deze districten gedaan.

„Het district Soengei Kassikan en de kampongs van de benedenlanden zijn mede in onderwerping en werken aan de wegen, zoodat thans de geheele linkeroever der kali Massang onder ons gezag is teruggebracht.

„De algemeene meening is dat de overige weerspannige districten, zooals deze thans ingesloten zijn, het niet lang zullen kunnen houden en met gedeelten zullen overkomen, vooral wanneer men den toevoer van de strandlanden afsnijdt en zij van deze zijde bedreigd worden.

„Van eene andere zijde beschouwd, is het thans de beste gelegenheid om den oorlog door te zetten; volgens alle ingewonnen rapporten is de vijand nog niet van den schrik bekomen. De weg naar Bondjol ligt voor ons open; tot nog toe hebben de Padries geen tijd gehad om nieuwe versterkingen van beteekenis aan te leggen, zij hadden hun geheel vertrouwen op Matoea gesteld.

„Den ouden weg naar de Massang over Kota tinggi laat ik herstellen; hooger op levert ons het bezit der kampong Paloe-poe di tinggi eene vrije passage op; deze kampong ligt, als gezegd, reeds aan den rechteroever, de rivier is daar bij gewone tijden slechts 2 voet diep. Van Paloe-poe di tinggi tot Pisang zijn geene hinderpalen, alleen leidt die weg over eenen grooten berg.

„Onze troepen hebben, zooals ik reeds de eer had U te melden, veel ijver en activiteit aan den dag gelegd; ik ben van alles genoegzaam voorzien om den oorlog met nadruk door te zetten. In dezen staat van zaken ben ik zoo vrij UHedG. om nadere bevelen te vragen; in afwachting daarvan zal ik trachten de nieuw onderworpen districten hoe langer hoe meer te consolideeren en de wegen doen herstellen.

„Onze troepen om de Noord zijn in de eerste dagen van Juni, zooals ik van den commandant van Ajer Bangies vernomen heb — van den commandant der troepen om de Noord zelven heb ik nog geen tijding — gedurende tien dagen door Toewankoe Tamboesei en de Rauenaren aangevallen, doch deze hebben zich den 11ⁿ met aanzienlijk verlies moeten terugtrekken; door de van Padang en Tikoe gezonden versterkingen hebben zij thans in het Mandailingsche 100 man overcompleet, waaronder ruim 20 Europeanen; bij de laatste versterking bevonden zich 100 oude soldaten. Ik heb gemeend, deze op zich-zelf staande troepen goed te moeten verzorgen; zij zijn van munitie, vivres en geld voldoende voorzien, en bij een eventueel hervatten der vijandelijkheden in staat het offensief te hernemen.¹⁾”

Uit het boven medegedeelde blijken de handelingen en inzichten van Bauer.

Geven wij thans weder het woord aan Francis, die zijn brief van 30 Juni, na de mededeeling dat hij bericht ontvangen had van het advies — of de beslissing — van den kriegsraad van 13 Juni, aldus vervolgde:

„Ik behoef Uwe Excellentie niet te zeggen hoe deze tijding mij ontstelde, daar ik nu niet-alleen een sedert lang beraamd plan door den militairen commandant, om de vijandelijkheden aan te vangen, hetwelk met zooveel moeite was tegengehouden, verwezenlijkt zag, maar daarenboven het verdriet moest ondervinden, van den invloed des bestuurs bij een groot gedeelte der bevolking te zien verloren gaan, terwijl ook de bezorgdheid voor het leven mijner zendelingen mij niet minder verontrustte. Ik deed nog een ernstige poging om

¹ Hieruit blijkt wel, dunkt ons, dat de verrassing van Matoea geenszins noodig was om Van Beethoven te hulp te komen.

den luitenant-kolonel van zijne voornemens terug te brengen, doch mijne aanschrijving mocht niet baten: Matoea was reeds genomen. Mijne zendelingen kwamen intusschen van alle zijden gelukkig terug, vermeldende dat zij door de overrompeling van Matoea in levensgevaar waren geweest.

„Uit berichten van den posthouder van Priaman vernam ik, dat eenige hoofden van Bondjol en mensehen van Rau naar Matoea waren gekomen om zich te onderwerpen, doch in allerijl waren terugggegaan om hun land tegen eene dergelijke overrompeling te wapenen, terwijl vijf hoofden van Manindjoe, die op Tikoe waren aangekomen, aldaar den eed van trouw bij den posthouder hadden afgelegd.

„Aldus zag ik in een oogenblik de schoonste vooruitzichten om onzen invloed zonder geweld uit te breiden verloren gaan, en daarvoor hebben wij thans de genoegdoening van te kunnen zeggen dat eene positie, die vroeger met eene aanzienlijke macht niet kon worden genomen, thans zonder verlies van aanbelang in onze handen gevallen is. Doch hoe gering is deze genoegdoening bij de overweging, dat men dit oogmerk reeds voor vijf maanden had kunnen bereiken, en dat men door dezen voorbarigen stap nu een hinderpaal in den weg heeft gezet tegen de algemeene bevrediging, welke anders zoude hebben plaats gehad! Nu zien wij Bondjol, dat reeds zoo welgezind was, zich wapenen tegen ons; onze grootste macht is naar de vijandelijke grenzen opgetrokken, en ons eigen grondgebied wordt slecht bewaakt! Onze bevolking, die nauwelijks tot rust is gekomen van hare vermoeienissen, moet weder optrekken om de militaire operatiën te ondersteunen; mijne ambtenaren, die ik bij andere veelvuldige werkzaamheden van het bestuur moest gebruiken, worden thans bij die operatiën vereischt; mijn voornemen om, gebruik makende van de overwinning bij Boea en de onderwerping van Toewankoe di Talang, Pangkalan te bezetten en ons daardoor meester te maken van den geheelen handel naar de Oostkust, moet worden uitgesteld; het in bezit nemen van Baros, dat zoo noodzakelijk geworden is, kan geen plaats hebben; en vele andere moeielijkheden doen zich voor, waarvan de meest nadeelige wel de schok is welke de invloed van het bestuur ondergaan heeft, daar de thans geschonden goede trouw niet gemakkelijk zal kunnen worden hersteld en de vijand zich niet meer op mijne toezeggingen zal verlaten. En daar de luitenant-kolonel het voornemen heeft, niet verder te gaan dan tot de kali Massang, zoo zullen wij nog een paar fortén in de thans onderworpen landen moeten bezetten, hetgeen onze macht

alhier meer zal verdeelen en grootere kosten voor transporten enz. zal te weeg brengen.

„De ambtenaren en mijne zendelingen hadden, onderhandelende, aan de hoofden de verzekering gegeven dat de militaire commandant de bevoegdheid niet had om vijandelijkheden aan te vangen zonder mijne toestemming. Thans vragen zij, waarom wij hen bedrogen hebben? Ik heb deze vraag doen beantwoorden met de mededeeling dat de plaats gevonden militaire beweging, buiten mijne voorkennis, is geschied, omdat de Rauenaren ook vijandelijkheden tegen ons pleegden; doch deze uitvlucht zal mij, vrees ik, luttel baten, omdat zij wel weten dat onze beweging alhier weinig invloed kan hebben op de vijandelijkheden in Mandailing, waarvan zij de oorzaak en toedracht zeker beter weten dan ik. Sommigen beginnen intusschen, naarmate zij overtuigd worden dat de aangevangen vijandelijkheden eigendunkelijk en tegen mijnen wil door den militairen commandant zijn aangevangen, langzamerhand zich met mij te verzoenen; en bijaldien het de intentie van Uwe Excellentie blijft om ons gezag alhier door den burgerlijken invloed uit te breiden, dan zal het noodig zijn, de handelwijze van den militairen commandant voorbeeldig af te keuren „....

Aan den gewezen Commissaris-Generaal Van den Bosch zond Francis dd. 19 Juli 1834 een afschrift van bovenstaanden brief. Hij schreef daarbij dat het „volstrekt noodig was, het hoogste gezag op Sumatra's Westkust in een persoon te vereenigen, dewijl anders het verschil van gevoelen tusschen de burgerlijke en militaire autoriteiten groote botsingen teweeg brengt, die den voortgang der goede zaken zeer belemmeren“....

„Het doet mij leed dat de heer Bauer, die onder de beste officieren in Oost-Indië kan worden gerekend, een overdreven zucht bezit tot oorlogen en soms de belangen des lands aan zijne ambitie opoffert. Indien wij ons gezag op Sumatra met geweld moesten uitbreiden, dan zou men geen beter officier hiertoe kunnen vinden dan den heer Bauer; maar als men dit oogmerk door den invloed des bestuurs wil bereiken, dan is hij daartoe geen geschikt persoon, dewijl hij het burgerlijk gezag vele belemmeringen in den weg legt „....

Ter juiste waardeering van de zienswijze en van de houding van Francis moeten wij thans nog mededeelen wat deze, onder den eersten indruk van het gebeurde, bij brief van den 17ⁿ Juni 1834 n°. 24 aan den Gouverneur-Generaal schreef:

.... »Dat die militaire operaties eene afleiding aan den vijand in Mandailing zullen geven is zeer twijfelachtig. De vijanden uit Rau en Tamboesei liggen ten minste zeven dagreizen van Matoea, en zijn aangestookt en afgezonden door geheel andere landschappen, met andere belangen en inzichten (ik bedoel de IX Kota's, Pangkalan en Siak), dan de districten waartegen de militaire commandant zijne troepen nu aanvoert»....

»Overigens heb ik de noodige bevelen gegeven om met hulpbenden en met de middelen, bij het civiel departement beschikbaar, de militaire operatiën overal te ondersteunen, want het bekomen van een nederlaag, of het mislukken van den aanslag op Matoea zou ons nog grooter kwaad kunnen doen, bij vriend en vijand, dan de ontijdig aangevangen oorlog ons in de gemoederen van alle goedgezinde Maleiers doet.

»Onder dat alles is echter de waardigheid van het Gouvernement op het spel gezet. De verzekeringen, die door den Raad van Indië, gewezen commissaris, en door mij op diens voetspoor, zijn gegeven van 's Gouvernements oprechte bedoelingen en rechtvaardige handelwijze, heeft de militaire commandant door deze zijne handelwijze wedersproken. Het zoo teeder gekoesterd vertrouwen, dat zich langzamerhand begon te herstellen, is wederom hevig geschokt. Ik heb mijn invloed verloren omdat ik mijn woord niet gestand heb kunnen doen, hetwelk echter, indien de militaire commandant nog slechts eenige dagen had willen wachten, met eene veel grootere aanwinst dan het bij verrassing nemen van Matoea, zoo gemakkelijk zoude hebben kunnen geschieden, zooals ten duidelijkste blijkt uit de missive van den gecommiteerde, belast met civiel gezag in de Padangsche Bovenlanden van 16 dezer n°. 97.¹

»En indien ook de zoo ontijdig begonnen oorlog alles ten beste deed keeren, dan nog gevoel ik mij bezwaard om belast te blijven

¹ In dezen brief werd gemeld dat, volgens bericht, de Toewankoes van Bondjol den 11^{en} Juni te Matoea waren angekommen om gezamenlijk met de hoofden der XII Kota's, Matoea, VII Loerahs en Andalas de hun voorgestelde onderhandelingen aan te knopen; zij hadden een renbode naar Padang gezonden om den resident met hunne aankomst bekend te maken.

Maar nu waren onze afgezanten, uit vrees van als verraders gestraft te worden, gevlucht en de onderhandelingen geheel in duigen gevallen.

»Zelf deel genomen hebbenle aan het tot stand brengen der zoover welgelukte handelingen als met mogelijkheid voorzien konden worden, weerhoudt mij nochtans de schaamte om mij onder degenen te vertoonen, die de goede trouw van het gezag aldus op het schandelijkst schenden en deszelfs waardigheid ten toon stellen»...

met een bestuur, waarin ik op eene zoo zichtbare wijze in de voornaamste aangelegenheden werd tegengewerkt, en waarvan ik de gevolgen niet berekenen kan, noch mij daarvoor verantwoordelijk stellen „....

De legercommandant, generaal De Stuers, schreef dd. 22 Augustus 1834 n°. 59/8 over de handelingen van Bauer, waaraan hij — zooals te verwachten was — in geen en deele zijn goedkeuring konde hechten, o. a. het volgende aan de Regeering:

„Van den uitslag der geheele zaak voorspel ik mij niets goeds, omdat dezelfde oorzaken dezelfde resultaten moeten opleveren. Immers ziet men geene verandering in de wijze van oorlogen, die dezelfde is als vroeger, n. l. om zonder beleid, met half georganiseerde troepen, die dagelijks onder vele ontberingen in beweging moeten worden gesteld, vijandig op te rukken. Waaraan zijn hoofdzakelijk onze vroegere tegenspoeden toe te schrijven? Aan de zucht om op schoone vertoogen van enkele hoofden, te zwak om zonder onze hulp iets uit te richten, landschapjes in bezit te nemen, en zulks met die drift, alsof daarvan het rustig bezit afhing, zonder te letten op zoovele voorzorgen die men onder zulke omstandigheden nemen moet, en zonder zich te willen herinneren aan zoovele misleidingen en misrekeningen, vroeger ondergaan. Onze officieren passen op den Sumatraschen oorlog, te pas of te onpas, den militairen regel toe dat men in den oorlog geen tijd moet verliezen; terwijl bij den oorlog die hier gevoerd wordt, volgens mijne meening tot regel moet genomen worden dat, volgens het spreekwoord, langzaam gaan zeker gaan is. Dat is in algemeenen zin genomen. Een inlandsch hoofd heeft mij eens opgemerkt dat twee buffels met hunne achterlijken maar zekeren tred, een pedatie door den slechten weg zullen brengen, terwijl dezelfde last, door vurige paarden getrokken, zal blijven steken, de paarden afgemat en de tuigen uiteengerukt. Hij vergeleek de Europeanen met die paarden; en ter zake van hulpstroepen, zoo dikwerf aangeklaagd van niet gepast te hebben medegewerkt aan gecombineerde bewegingen van Europeanen, merkte hij op dat een vurig paard en een geduldige buffel met geen goed gevolg voor hetzelfde voertuig konden gespannen worden. Hierin ligt de uitdrukking van hetgeen wij in acht te nemen hebben.”

Na ontvangst van de verschillende rapporten, zoo van den resident en den militairen commandant als van het legerbestuur, schreef Baud dd. 5 September 1834, kabinet n°. 475 L^a O, aan den Minister van Koloniën, Van den Bosch, over het gebeurde:

„Op de westkust van Sumatra is tussehen den door den Commissaris-Generaal gekozen resident en den militairen commandant tweespalt ontstaan, waarvan de grond hoofdzakelijk gelegen schijnt in het hevig en eigenzinnig karakter van laatstgenoemde.

„Door mijn schrijven van den 2ⁿ Mei (waarbij van het besluit van dien datum, n°. 1 werd kennis gegeven) is Uwe Excellentie bekend geworden met de maatregelen die ik vermeend heb te moeten nemen.

De overste Bauer heeft zich aan mijne bevelen niet gestoord, maar heeft te midden van onderhandelingen, die de heer Francis met die van Matoea aangevangen had en welke, zoo het schijnt, weldra tot een gewenscht einde zouden hebben geleid, die plaats overrompeld op eene wijze die, van den kant der Sumatranen, waarschijnlijk wel met geen voor ons vereerenden naam zal worden bestempeld. De daadzaak dat, terwijl zij met den heer Francis onderhandelden, de overste Bauer hen onverwacht op het lijf viel, moet hen natuurlijk doen gelooven dat wij niets op het oog hebben dan hen om den tuin te leiden en dat al de schoone verzekeringen, zoo van den Commissaris-Generaal als van degenen die later door dezen met het organiseren der binnenlanden belast zijn geweest, niets anders zijn dan ijdele klanken.

„De toekomst zal moeten leeren, of de verkeerde indruk, dien het gedrag van den overste Bauer voorzeker zal hebben gemaakt, al die schadelijke gevolgen hebben zal welke men zich daarvan voorstelt; maar intusschen is de omstandigheid hoogst bedroevend, dat er tweespalt heerscht daar, waar eenstemmigheid zoo hoog noodig is en dat de door den Commissaris-Generaal beraamde maatregelen wellicht zullen worden vrijdeld door de personen, door Zijne Excellentie zelf voor de uitvoering daarvan gekozen.

„Op dit oogenblik is het nog een punt van overweging, tot welk nader besluit de handelingen van den overste Bauer behooren aanleiding te geven, en of de overrompeling van Matoea uit een louter militair oogpunt kan gerechtvaardigd worden door de voorgewende noodzakelijkheid om eene diversie te maken. . . .

„De taak, die de militaire commandant op Sumatra's Westkust te vervullen heeft, vereischt militaire bekwaamheden van eenen meer dan gewonen stempel; het is er verre van daan, dat deze aan al onze hoofdofficieren kunnen worden toegekend, en er zal zich derhalve een moeielijk vraagstuk voordoen wanneer de overtuiging zich bij mij mocht vestigen dat de overste Bauer niet kan bekleed blijven met een gezag, dat hij niet weet aan te wenden in het welbegrepen belang van 's Konings dienst.

„Tot dusver heeft de overrompeling van Matoea nog niet geleid tot eenig ander gunstig resultaat dan de schijnbare onderwerping van het bezette grondgebied, terwijl het nadeel daaruit is ontstaan dat onze militaire macht, die zich vóór dien tijd rustig en geconcentreerd kon oefenen en organiseeren, thans door den wakker gemaakten vijand op vele punten verdeeld, gekweld en tot afmattende marschen en tochten gedwongen wordt.“

De beslissing, welke volgens dezen brief „in overweging“ was, volgde bij besluit van 20 September n° 5. Dit besluit vindt de lezer *in extenso* bij De Stuers, II blz. 47—49, zoodat het voor ons voldoende is, slechts te vermelden, dat den luitenant-kolonel Bauer daarbij „de hoogste ontevredenheid van het gouvernement over zijne eigendunkelijke handelingen“ werd betuigd; zoowel omdat de noodzakelijkheid der ter zijde stelling van de gegeven bevelen niet voldoende was aangetoond, als omdat „de daadzaak van een vijandelijken aanval, te midden van pogingen tot vredelievende onderhandelingen, was eene schending van de goede trouw“.

De Gouverneur-Generaal schreef denzelfden dag (missive n° 309) aan den Minister van Koloniën, dat hij den luitenant kolonel Bauer nog niet in zijn commandement had vervangen, waartoe hem geleid had, zoowel de moeielijkheid om eenen anderen geschikten officier als opvolger voor hem te vinden, als de wensch om zoolang mogelijk de bevrediging van Sumatra opgedragen te laten aan de personen, daartoe door den Commissaris-Generaal zelve na rijp beraad en na een plaatselijk onderzoek gekozen.

Nog voordat de gewezen Commissaris-Generaal, thans Minister van Koloniën, Van den Bosch, met deze beslissing bekend was, deed hij van zijne zienswijze blijken door eenen brief dd. 16 Februari 1835, kabinet, geheim L^a I/n° 1, dien hij, na goedkeuring door Koning Willem I, aan den Gouverneur-Generaal deed toekomen.

Daaruit blijkt duidelijk, dat Van den Bosch:

1°. geheel van meening verschilde met Van Sevenhoven, Francis en De Stuers, omtrent de wenschelijkheid van onderhandelingen. Het is dan nu ook duidelijk — zooals wij boven lieten doorschemeren — waarom Van Sevenhoven, na zijne voorstellen deswege, teruggeroepen was;

2°. zijnen gewezen adjudant Bauer, (die hem den 26ⁿ Juli 1834 afschriften zijner rapporten had gezonden, en zich daarbij had beklagd

dat door het besluit van 2 Mei „onder differente voorwendsels“ de hem door Van den Bosch opgedragen last geschorst was en hem de handen zoo waren gebonden dat hij zelfs „met de beste vooruitzichten op een gewenscht succes niet het geringste ondernemen durfde“) de hand boven het hoofd hield, en

3°. zich de gevolgen der verrassing van Matoea veel voordeelijker voorstelde dan zij in werkelijkheid waren.

Die brief, welke geschreven was nadat Van den Bosch particuliere berichten van Francis dd. 12 September 1834 ontvangen had, luidt, voor zoover hij ons thans belang kan inboezemen, als volgt:

.... „Wat de aangelegenheden van Sumatra betreft, het is maar al te zeer, zoo uit het particulier schrijven van den overste Bauer aan mij, als uit zijne verrichtingen, gebleken dat hij gereed en in staat geweest is om de militaire operatiën, bij mijne nagelaten instructien voorgeschreven, aan te vangen; en dat derhalve de opgave van het tegendeel, door eenige ambtenaren, slechts een voorwendsel geweest is om hunne meeningen ten aanzien van de wijze waarop de zaken aldaar behandeld moeten worden, door te drijven, in plaats van aan een stiptelijk gegeven bevel te gehoorzamen. Dat de overste Bauer den aanval niet behoorde te doen zonder toestemming van den resident is volkomen juist; maar deze mocht evenmin den aanval vertragen zoo alles daartoe gereed bleek te zijn.

„In zijne meening, dat de zaken met Matoea, Bondjol en andere vijandelijke districten door middel van onderhandelingen tot een goed einde zouden te brengen zijn, deel ik geenszins. Nadat, in 1833, de inwoners in de omstreken van het fort Goegoeq Sigandang in onderwerping waren gekomen en een geruimen tijd stiptelijk voldaan hadden aan alle bevelen, hun gegeven, zijn de hoofden dier bevolking in het genoemde fort ontboden en is hun de kop voor de voeten gelegd. Dat, na zulk een voorbeeld, die van Bondjol, zooveel schuldiger, zooveel meer menschen vermoord hebbende, en daaronder onze zieken, nimmer vrijwillig en zonder dat verdere weerstand niet mogelijk was, in onderwerping zouden komen, althans zonder beedingen te maken in hun belang, strijdig met het doel waarom wij die onderwerping moeten verlangen, is, naar mijne wijze van zien, een hersenschim, onbestaanbaar met hetgeen de rede verbiedt van hen te verwachten.

„Dat zij, bevreesd voor onze macht, door onderhandeling tijd zullen zoeken te winnen, is zeer natuurlijk, en tevens dat zij daarvan gebruik hebben trachten te maken om, intusschen, ons uit het Man-

dailingsche te verdrijven, waardoor zij den rug vrijgekregen zouden hebben en over al de krachten der Noordelijke bevolking zouden hebben kunnen beschikken. Dan juist dit vorderde, dat wij onze onderneming tegen Matoca en, zoo zij zich niet onderwierpen, ook tegen Bondjol voortzetteden, daar wij hiertoe over de vereischte middelen beschikken konden.

„Alleen geweld, of vrees van niet tegen onze macht bestand te zijn — ik herhaal het — kan hen tot onderwerping brengen; en het is dan ook gebleken dat, na de overmeestering van Matoca, het doel is bereikt geworden; en zeer natuurlijk, daar Bondjol slechts $1\frac{1}{2}$ marsch van de Massang verwijderd is en Bondjol geene eigen middelen van verdediging bezit. Het zal thans van belang zijn, dat het fort Marsden bij Bondjol, evenzeer als dat van Tarangantangan worde hersteld, en een ander goed fort aan den Noordelijken oever van de Massang worde aangelegd, om ons de passage dier rivier ten allen tijde te verzekeren en verder de volken van Loeboe Sikaping, Rau en Tamboesei, buiten machte om, door Bondjol niet ondersteund, weerstand te bieden, tot onderwerping worden gebracht“ . . .

.. „De heer Francis is iemand die veel geschiktheid bezit om met den inlander om te gaan; en Bondjol thans onder ons gezag gebracht zijnde, durf ik gelooven dat, door onderhandelingen en billijke behandeling van den inlander, de zaken tot ons doel te leiden zullen zijn.“

Na deze uitweiding keeren wij tot de krijgsverrichtingen ter Westkust van Sumatra terug.

Zooals te verwachten was, lieten de Padries onzen post te Bambang niet lang met rust. In den nacht van 2 op 3 Augustus bezetten zij het ten zuiden gelegen gebergte, en ook een heuvel die den post domineerde. Bij het aanbreken van den dag werden zij door de bezetting ontwaarl en weldra door eenige granaatworpen verontrust, terwijl Toewankoe nan Tinggi zijne hulptroepen — uit de bevolking van Soengei Poear en Palembang — verzamelde. Tegen den middag was het aantal Padries tot een 3000-tal geklommen; hieronder bevonden zich 400 man van Bondjol, de gansche mannelijke bevolking van Koempoelan, Loeboe Sikaping en Alahan-mati, benevens een gedeelte der bevolking van de VII Loerah's. Toen kwamen de hulptroepen onder aanvoering van Toewankoe nan Tinggi en diens broeder Imam opzetten; nadat zij de Padries van de hoogten verdreven hadden, deed een detachement der bezetting onder aanvoering van de 2e luitenants Van Geersdaele en Mahieu een uitval, tengevolge

waarvan de vijand naar alle kanten vluchtte. „Uit hoofde der menigte“ — zoo meldde de luitenant Starck, commandant van Bambang, in zijn rapport — „kon hij niet spoedig genoeg vooruitkomen,“ zoodat hij door ons geschut- en geweervuur aanzienlijke verliezen leed en vele geweren achterliet.

Het gedrag van Toewankoe nan Tinggi bij deze gelegenheid „kon men niet genoegzaam prijzen“ ¹.

Men had nu weder eenigen tijd rust, tot dat Starck, den 31ⁿ Augustus, van een spion vernam dat de Padries van Koempoelan, Bondjol, Loeboe Sikaping en Pisang zich ter laatstgenoemde plaats verzamelden. Den 2ⁿ September werd hem nader bericht, dat zij volgens de adat karbouwen geslacht hadden en zich tot een grooten strijd (*prang gedang*) tegen ons gereed maakten.

Starck was derhalve tijdig gewaarschuwd, en deed Toewankoe nan Tinggi zijn hulptroepen verzamelen. Inderdaad rukten de Padries den 4ⁿ September op; zij verdreven de hulptroepen die „achter de bergen ten noorden van het fort“ eene verschansing bezet hadden en wierpen daar zelf een benting op.

Hun voornemen scheen wel te zijn, onzen post geheel in te sluiten, doch uithoofde der zware regens maakten zij weinig vorderingen. Inmiddels had Toewankoe nan Tinggi de gelegenheid gehad, eene belangrijke hoeveelheid hulptroepen bijeen te brengen, en was hij in staat den verderen voortgang des vijands te verhinderen. Toen hij eindelijk aanstalten maakte om de Padries uit hunne stellingen te verdrijven, wachtten deze den aanval niet af en weken zij weder naar de overzijde der rivier terug (rapport van Starck dd. 8 Sept. 1834, n°. 28) ². *(Wordt vervolgd.)*

¹ Vermoedelijk is het gevecht van 3 Augustus, waaromtrent wij alleen het rapport van Starck vonden, dat waarvan Lange (II blz. 60) zonder datum melding maakt. Lange zegt dat de vijand door eene colonne onder den luitenant-kolonel Bauer verdreven werd; hiervan is ons niets gebleken.

² Ook hier meldt Lange (naar het ons voorkomt ten onrechte, want Starck spreekt alleen van de ondersteuning van Toewankoe nan Tinggi) dat Bauer met eene colonne te hulp kwam. Hiervan vonden wij ook niets in Bauer's rapporten vermeld.